

HOTARUL

☆ ☆ *Revistă literară și culturală* ☆ ☆

SUMAR:

Al. Constantinescu	<i>Criticism și timiditate</i>
George A. Petre	<i>Pastel (poezie)</i>
Pompiliu Barbu	<i>Chibrit (poezie)</i>
Dr. Gh. Ciuhandu	<i>Câteva măsuri disciplinare ale episcopului Gherasim Raț</i>
Matei Pădure	<i>Zi de audiențe</i>
E. U.	<i>Finis (poezie)</i>
Marcel Olinescu	<i>Invins (Poezie)</i>
Ed. Găvănescu	<i>Colaborarea lui I. L. Caragiale la „Românul”</i>
Al. Negură	<i>Acorduri de primăvară (poezie)</i>
I. Lascu	<i>O pagină despre folklor</i>
Ion Vornicu	<i>Actualități</i>
Pan	<i>Cronica rimată</i>
Marcel Olinescu	<i>Iară noi, noi epigoni...</i>
M. Păun	<i>Pe marginea unei cărți de educație morală</i>

Recensii: *I. Clopoșel: Problema culturalizării satelor* (Ion Pogana). — *Iorgu Radu: Știința și tehnica dreptului internațional privat.* (Octavian Lupas). — *Al. T. Stamatiad: Din poeziile lui Li Po.* (a. n.)

Reviste: „Gândirea“, „Societatea de mâine“, „Hyperion“, (a. n.) „Ciând romînesc“ (a. c.)

Note: *Subiect de vară*, — *Munții*, — *Ziua cărții*, — *Arta plastică (t. v) 14 ani dela moartea lui B. Nemțeanu*, — *Manuscrisul de bacalaureat al lui Aurel Vlaicu* (a. n.)

Toate vignetele din cuprinsul revistei sunt lucrate in lemn de pictorul Marcel Olinescu.

HOTARUL apare sub îngrijirea unui comitet de redacție, format din următorii membri ai „Ateneului Popular Arădan”: Barbu Pompiliu, dr. Ciuhandu Gh., Constantinescu Al., Găvănescu Eduard, Lupaș Octavian, Olinescu Marcel, Negură Al., Păun Mihail, Isaia Tolan și Vuia Tiberiu.

HOTARUL, apare lunar, cu un singur număr dublu pentru lunile Iulie și August, abonamentul fiind:

Pentru autorități, instituții și întreprinderi comerciale, financiare și industriale,
pe an — — — — 200 lei
pentru particulari — — 100 lei

* * *

HOTARUL va apărea în 24, 28 și 32 de pagini, numărul dublu fiind de cel puțin 48 pagini.

Pentru domnii autori.

Manuscrisele nepublicabile nu se păstrează și nu se înapoiază. Cele admise de comitet vor fi publicate în ordinea primirii.

Domnii autori sunt rugați a trimite manuscrisele perfect citibile, de preferință scrise la mașină.

Pentru tot ceiace privește *redacția*: manuscrise, cărți, reviste, etc. a se adresa:
Al. Negură, publicist, Arad.

Abonamentele și tot ceiace privește *administrația*, se vor adresa:
Al. Constantinescu, profesor, Strada Românilui, Arad.

NOTA ADMINISTRAȚIEI Rugăm pe domnii abonați să ne trimită costul abonamentului pe adresa: Al. Constantinescu, Arad, Strada Românilui 18.

Criticism și timiditate

Se poate observa frecvent fenomenul: orice inițiativă, luată în oricare dintre ramurile activității umane, este dintru început stânjenită, câteodată anemiată, adesea anihilată, de doi factori: arivismul decorativ și scepticismul descurajant. Primul este câriul care roade interiorul, pulverizând energiile active și însuflețite; secundul completează opera în afară, încercuind cu sârma ghimpată a neîncrederii -- interesată sau complet ignorantă -- orice afirmare pozitivă.

În vremurile noastre, de o pildă, comitetele -- scopul suprem al atâtor inițiative lăudabile -- ofilesc ideea germinatoare; în cel mai favorabil caz o alterează, o falsifică. Iar lumea din afară nu luptă împotriva ideii în sine, pe care în extremos ar accepta o ca promitătoare... ci împotriva persoanelor care, ierarhizate în comitete, -- după meritul vârstei și al situației sociale, -- o exploatează.

Decorativismul tutelar și parazit sugerează pluri-tentacular seva generatoare a energiilor active. Ideile „prea îndrăznețe” ale celor mai tineri sunt trecute prin alambicul „experienței” celor maturi. Însă procesul chimic se inversează: esența înviorătoare rămâne în drojdiile de pe fundul teascului; afară iese molatec o apă caldută cu gust sălcii, pe care generațiile mai vârstnice o clătesc în gură cu obediența cu care ar executa prescripțiile medicale de regenerare a organismului lor scofălcit, -- dar pe care cei tineri o scupă cu greață. Conveniența socială și repulsie instinctivă. Conveniența amortește și ucide lent. E otrava socială pe care o iei din zi în zi și în doze tot mai mari până ce îți seacă forța creatoare. Individualitatea se sacrifică pe altarul unei ipotetice personalități în babilonul opiniei publice, -- flecare și ignare! Repulsia nu se lasă domesticită. Nici de reprezentanții convenționa-

lismului -- demni de respect și de muzeu, -- nici de blamul îndrăzneț prin anonimatul lui.

*

Două sunt armele pe care le folosesc totdeauna generațiile nouă în tendința lor de afirmare: târnăcopul criticii, cu care dărimă ceea ce e stutred sau refractar nouilor condițiuni de viață, -- și mistria constructivă.

A fost o vreme când aceiași oameni țineau în mână lor și târnăcopul și mistria. Generația de la 1848, -- o răspintie a evoluției politice și culturale a neamului nostru, -- nu prea avea ce distruge într-o societate în care nu exista aproape nimic. Versurile lui Gr. Alexandrescu (Epistolă către Voltaire, 1842) sunt edificatoare:

„... *Nol trebuie...*

Pe nebatute cărări loc de trecut să găsim

Și nelucrate câmpii de ghimpi să le curățim.“

Și au început, oamenii, să bătăt rească potecute și să lucreze câmpii abia curățate de ghimpi: în politică, în cultură, în literatură... Dar dacă în politică avântul generoșilor pașoptiști a realizat unirea și independența, în cultură și literatură același avânt a depășit realitățile organice.

Ne a adus „formele fără fond” pe care criticismul junimist și maiorescian le-a făcut ținta atacurilor lui. Numai că junimismul lui Maiorescu a înlocuit târnăcopul criticii cu lama ascuțită a batjocurii. Pentru „formele fără fond” ale culturii și literaturii timpului -- simple baloane de săpun -- era suficientă o înșelătură. Invelișul spart desvăluia golul interior... Pentru echilibrarea avântului cu realizarea, critica maioresciană a fost salutară. A șters lustrul și a umplut golul. Sau, chiar dacă n-a izbutit să umple golul ne a arătat falsitatea pretențioasă a unei străluciri de import și de grosolană imitație. Nu ne a pus joben și ghete de

lac, dar ne-a arătat sub frac jurubițele roșii ale cămășii de cânepă.

Titu Maiorescu a avut însă două mari „defecte”: criticism excesiv și talent zeflemist. Ambele distrugătoare de avânturi, ambele negative. Și după cum în matematici — și cu —
dă +, tot astfel în literatură aceste două defecte ale lui Maiorescu s-au pozitivizat în opera lui Caragiale.

Firește pentru cei cari află de existența lui Caragiale din vre-o istorie a literaturii române, lăncu Luca Caragiale nu înseamnă, pe lângă cacofonia onomastică, decât autorul unei comedii cu substrat politic, al unei nuvele cu intențiuni antisemite și al câtorva schițe hazlii scrise în jargon mahalagesc. Iată pentru repulsivii avânțați, dornici de renovări și inovări, cari trăiesc și vor să lucreze în atmosfera mediului lor social, Caragiale este creatorul reprezentanților celor mai autorizați — tipi pe cari îi întâlnești la tot pasul — ai întregii noastre burghezii românești care vrea să se manifeste, să lupte, să se cramponeze de situații nesperate — dar care se bălăcește în ridicol!

Maiorescu distrusese idoli falsi cari nu puteau rezista vremii: Caragiale îi reînviază pe cei distruși schimbându-le numele, creiază alții noi, îi îmbracă elegant și-i eternizează în ridicol, punându-i să vorbească și să activeze!

Maiorescu spărgea baloanele de săpun ale unei fătueli de împrumut Caragiale pune broasca răoasă să se umfle până la dimensiunile bouului național.

Zeflemeaua logică a lui Maiorescu și ridicolul caustic al lui Caragiale, au dominat societatea românească în ultima jumătate de secol, cauterizând cangrene, filtrând o atmosferă pestilențiată, dar în același timp stăvilind entuziasmul, paralizând etorturile. Din acest din urmă punct de vedere și Maiorescu și Caragiale au asasinat cu premeditare avântul, svîcnirile spon-tane de propășire.

*

Până la războiul pentru întregire cultura românească a avut totuși un punct de reper a cărui lumină n-a putut fi diminuată nici de rigorismul formalist, nici de causticitatea criticismului excesiv: idealul național! Si literatura a avut un ideal: semănătorismul, afirmarea ruralității. Dela 1918 încoace, am trăit în plină nebu-loasă. Idealul „statului cultural“ a fost și continuă a fi carnavalesc; realitatea ni l-a reeditat pe Caragiale în toate creațiunile lui. Fantomele caragialești, în mare cinste pretutideni, au sugrumat în fașe sforță-ile oneste. Generația nouă a rămas prizoniera desorientării generale și a unui autocratism care ar fi trebuit să, și caute obiectivul în parazitismul decorativ, cumular și steril. Aci nu e vorba numai de lupta dintre două generații, ci dintre două concepții de viață. Unii vor să păstreze ceea ce au moștenit și au acaparat, alții — să creieze o viață nouă. În fața generației de după război, n-încălzită încă la flacăra vreunui ideal, stă criticismul sterp, senil

și anihilant al generației antebelice; în spatele ei o timiditate rustică, lipsită de sens, întzietoare de progres, îmbibată cu autocritică, temătoare de ridicol, lașe: timiditatea primei generații de intelectuali.

(Să fim înțeleși: când vorbim de generația nouă, vizăm elementele de elită, — serios pregătite, capabile de muncă, de sacrificiu și pline de avântat idealism social și umanitar, — ale acestei generații. Nu poate fi vorba aici de afirmarea invadantă a pseudo valorilo, a șomeurilor „intelectuali“ al căror magnific ideal este postul bugetivor, sau a oportuniștilor căpușiti cu diplome smulse prin examene de grație, a căror cultură se reduce la lectura biletelor de recomandăție. Afirmăm îndrazneala elementului conștient de valoare sa, nu obrăznicia îngâmfată a căpătuitului.)

Această primă generație de intelectuali aduce cu ea sfiata mediului rural care a plămădit o și își topește primul elan în haosul unei societăți desorientate, în care cei băt îni nu-i pot servi de exemplu și nici nu-i pot sugera noi directive. Generația veche nu mai este în măsură să creieze un nou ideal și nu-i nici atât de autocritică încât să cedeze sau să colaboreze cu cei tineri. Dimpotrivă: critică și zeflemisește — imitație și neputință de babă care se înzorzonește cu podoaabele din prima tinerețe, oftând după timpul dinaintea „preluării imperiului“ sau repetând nostalgic „hei, pe vremea mea...“

Dar procesul biologic trebuie să se producă. Organismul social se vrea regenerat în mod normal regenerarea ar fi în funcție de timp. Cелulele vechi s'ar descoma fatal la cele dintâi adieri ale vîntului de primenire, iar cele noi ar ieși viguros la suprafață. În situația precară, anormală, de astăzi, nu se poate aștepta evoluția lentă. Ea ar întârzia o situație haotică în care s'ar răsfirea atâtea energii folositoare neamului, adaptându-se — din necesitate — convenționalului. Evoluția trebuie forțată. Ne trebuie o altă structură sufletească. Ne trebuie un suflet care să-și desbrace timiditatea ruralității și să voiască a se afirma, disprețuind batjocura superficială a unor indivizi cocoțați fără merit și răspundere în situații privilegiate. Un suflet înzestrat cu inteligență, cu robustitatea realizării imediate, conștient de forța valorii sale. Un suflet nou care să nu se sperie de criticismul sănătos ci să-l pună cu tact în slujba creației. Ne trebuie sufletul „omului de nădejde“: inteligent, hotărît creator.

Această nouă structură sufletească își va zămisi ea însăși idealul spre care va trebui să și îndrepte sforțările, — lichidând în același timp și procesul de închegare a conștiinței românești de pretutideni.

În acest sens vorbesc astăzi, spontan și simultan, Aradul și Clujul. În același sens ne vor veni mâine ecouri din Iași, Craiova, Chișinău, Cernăuți... Ideile se limpezesc. Energiile răsar.

Fermentarea care a finut un deceniu și jumătate e pe sfârșite. Al. Constantinescu.

Pastel

Câmpul e fivit cu stambă albăstrue
 Și eu stau pândar proptit în gând.
 Aș dori să mai fie cineva și nu e,
 Decât șarpe de drum fugând.

Soarele- apucă norii de mijloc la frântă
 Și-i culcă umbră la pământ.
 Ei se târăsc cu spinarea frântă
 Și pier năluci în vânt.

Uneori ofiează cineva adânc pe-aproape
 Și lanurile pe rând tresar.
 Ca o tristețe ce-aleargă sub pieoape,
 Când umbre vecți răsar.

Apoi liniștea se culcă pe câmp oarbă,
 Respirând ușurel,
 Parcă un mut cântă ascuns în iarbă
 Un cântec numai pentru el.

Și eu privesc singur în depărtarea albăstrue,
 Ca'ntr'un ciob de oglindă mic :
 Aș dori să mai fie cineva și nu e —
 Și nu văd nimic . . .

George A. Petre

Cșibrît...

Cșibrît, aprîns mai știi de mîna cui . . .
 Atît e orice viață, orice ins !
 Când crezi că arzi mai bine-atunci te-ai stîns . . .
 Și scrum se face, ce-ai mai vrut să spui.

Romanul tău oricît este de jalnic,
 Biet befigaș nu-ți pierde voioșia —
 O flacăre-ți ațâță scăfârlia,
 Înaltă-o dâră... să lumineze jalnic . . .

O clipă arzi... atît e un cșibrît . . .
 Dar clipa-aceia căf ai licărit
 Să nu-o tînjești în scâncet de amnar . . .

Deci fă ca nu în van, să iasă fumul . . .
 La loc de cinste, să-ți rămână scrumul,
 Iar flacăra-într'o candelă'n altar . . .

Pompiliu Barbu

Câteva măsuri disciplinare ale episcopului Gherasim Raț dela Arad¹⁾

După o lungă sedisvacanță (1815—35) întreruptă d'abia pe un an și câteva zile (1829—30), la cărma eparhiei Aradului ajunge profesorul de teologie, preoțit, Gavril, în călugărie Gherasim Raț.

Alături de luptele, ce a trebuit să le poarte cu catolicii, cari deschid groaznicul războiu unionist dela 1834—5, el trebui să-și îndrepte grija și cătră îndreptarea multor scăderi ale vieții clerului și poporului, ivite în cursul timpului și mai ales sub durata pomenitei se isvacanțe.

Publicăm mai jos, trei din acelea orânduiri, privind viața clerului, grija duhovnicească de popor și reglementarea serviciului de altar, al preoților.

Aceste orânduiri se pot ceti și azi, cu destul folos de actualitate, nu numai istoric.

Iată-le, așadar:

I

Circulara episcopului Gherasim Raț cătră Preoțimea eparhială, cu privire la modul de viață și la disciplina în cler

(După înfățișarea mai multor feluri de abateri, se dă o serie de îndrumări, urmează:)

Pentru de a să îndrepta dar aceste răutăți și scaderi, ce din așa necuviincioasă purtare a preoților purciază în popor și întru cele sfinte, Bineincuviintenia Ta prin țircularul acesta, care fiește care Preot să și l' descrie, tuturor Preoților cu cea mai strânsă și aspră pritiie, și amenințare vei împărtăși următoarele rândueli:

1. Nimenea dintră preoți, măcar sub ce nume să nu îndrezneasca a întra în birt și acolo a bea, nici în locul adecă în satul său, sau orașul, nici în alt strein.

2. Deacă să întâmplă de merg în vreun oraș cu oarecare treabă, sau la târg, și acolo nu are cunoscuți, unde să poată slui, caute în vreo casă de omenie, au de nu poate căpăta, în birturile primitive de oaspeți (goști), dar nu prin celea de rând, în care umblă oameni de starea de jos, cocși și cătanele și prin șatri a se așeza și acolo cu toată cinstea și cuviința să se poarte. În soba în carea să prânzește nu îndrâznească mai mult a petrece, decât numai până ce prânzește, au cineață.

3 Prin orașe și prin târguri sub cea mai aspră pedeapsă să nu îndrezneasca oarecareva a să îmbăta, și așa beat, sau după cum unii nu să sfiesc cu gremadă de femei după sine a umbla.

4. Fără de haină preotească sub cel mai greu

răspuns să nu cuteze cineva a umbla prin satul său, dar cu atâta mai puțin a căletori, a umbla prin alte sate, prin orașe, târguri și alte locuri publice (de obște) sau a merge la sf. biserică, la îngropăciune, au orice slujbă preotească și așa desbrăcat de haina preotească a sluji, așijderea să ne îndrezneasca a mâna sânguri cai, au boi în car, și pentru aceia.

5. De ce mai strânsă datorință să și fie ori care preot, care nu are haine preotești, acelea îndată și nezmintit a și le face și totdeauna duce cu sine om, sau vreun prunc carele să-i mână cai sau boi. Sărăcia pre nici unul nu poate desvovăți.

6. Ospete și nunțile tot preotul să le încunjure, sau de să întâmplă la vreunul mai ales a merge, acolo cu toată cuviința să se poarte și numai până prânzește acolo să șadă; de joc, beție, sfezi sau alte dezmerdări de cinstea cea preotească vătămătoare ca de foc să se păzască; așijderea la pomeni și comandări cu toată cuviința să se poarte. Cuvinte de pocăință și de smerenie oamenilor să vorbească.

7. Duhănirea ca un lucru ce foarte tare scandalizează poporul nostru cu totul să o încunjure, dar mai vârtos cea înaintea oamenilor.

8. Matriculele a curat și cu cea mai mare luare de seamă să le ducă, că unii ca aceia cari nu le dă acurat, și să vor arăta prin protopresviteri săi aicea, a cărora datorință sub cel mai greu răspuns este a arăta pre unii ca aceia, sau altminterlea să vor arăta, cu oprirea dela patrafir vor fi pedepsiți.

9. Toate rânduelile cele mai înalte p. c. St. Canoane bisericesti strâns să le păzească, din care pricină protocolul țircularilor adeseori să l' aibă a-l ceti.

10. Fără de știrea Episcopului său și fără pasos dela acela, cale mai îndelungată să nu îndrezneasca a face.

11. Pre aceia a cărora căsătoria prin oareși care pedeci canonești e oprită, sau la cari rânduitele trei strigări în biserică nu să pot împlini, fără dispensație dela Episcopul său, să nu îndrezneasca preoții a i cununa. Pre aceia, cari să trimit aicia după dispensații, preoții totdeauna să i trimită cu rezoluția sa, în care să arate ce lucruri și împrejurări împedecătoare sânt.

12. Extracturile matriculare totdeauna pe jumătate coală de hârtie pe margini frumos cu forfecile rătăzată și curată să le scrie frumos și drept.

13. În biserică preoții, cari nu slugesc, pe lângă cea mai aspră pedeapsă să nu îndrezneasca a se purta necuviincios, a vorbi, a să râde, a

¹⁾ Imi rezerv dreptul exclusiv de utilizarea materialului cercetat de mine și utilizat în coloanele „Hotarului”. Gh. Ciuhandu

intra acuz în altariu, acuz a eși afară, a să trufi prin biserică, în altariu a să pune cu alt preot, sau cu tutorul, au cu sfătul (crâznicul) sau alții la dișcurs (voarbă) și altele.

14. Ori care când vine în Arad, nezmintit Episcopului său spre blagoslovenie, au fiind Episcopul curins, în cancelaria episcopescă să se arate, ca să se știe că e aici în oraș.. Așijderea când merg în alte orașe, în care să află Epp de legea noastră, cuviința aduce cu sine, ca și la acela să să arate pentru blagoslovenia arhipăstorească

Dosăbi Bine cuvintea ta de cea mai strânsă datorință îți vei cunoaște, și sub cel mai greu răspuns vei fi îndatorat a păzi, ca preoții Protopresviteratului său acestea acurat să le păzească... și pre toți neascultătorii rânduel lor acestora deși doară ar fi din alt protopresviterat, îndată aici a-i arăta, ca să și iee pedeapsa vrednică..

...în Arad 7 Februarie 839...

Gherasim Raș. Epp.

II

Circulara episcopului Gherasim Raș, îndatorând pe preoți să-i învețe rugăciunile pe creștini și să nu-i cunune pe aceștia până nu știu rugăciunile.

S'au băgat de seamă... dar și din datorință (oficiu) s'au înștiințat aicea, că unii din creștinii și fiii bisericii noastre din diețea aceasta așa de streini sânt de rugăciunile dumnezești, cât necum rugăciunile oricăruia creștin, nezmintit și în toate zilele a le ceti de lipsă — precum sânt: Rugăciunea Domnească... , a Preacuratei Fecioarei Născătoare de Dumnezeu, frinvocul credinței, zece porunci dumnezești, nouă porunci a bisericii și șapte taine a legii ceii nouă nu le știu ci unii nici semnul s. Cruci spre dovedire că e creștin, nu e în stare de a și face.

Pricina la atâta neștiință nu poate fi alta, decât aceasta că adecă preoții nicidecum nu păzesc Rânduiala mai înaltă, ca pe poporeni săi, dar mai vartos pe tineri în Dumineci și sărbători aducându-i la biserică înainte de vecernie, acelea să-i învețe, și iarăși pe ceiace pășesc la statul căsătoriei să nu-i cunune până atunci, pânăce nu vor ști toate rugăciunile mai sus atinse bine.

Bineincuvințea Ta dară cât mai strâns vei încredința tuturor preoților protopresviteratului tău ca în toate Duminecile și sărbătorilor după amezăzi, adecă înainte de vecernie... pre poporeni săi, dar mai vartos tinerimea, cu vestirea clopotului să i adune la biserică; pre aceia cari nu vor veni, și prin puterea mirenească și pedeapsă si lindu-i a veni, și acolo să învețe toate rugăciunile acelea. Modul învățaturii îl pot întrebuiința acesta: în trei sau mai multe dumineci, adecă până vor ști bine... să-i învețe cruce a face și Tatăl nostru, după aceea în trei sau mai multe. Dumineci Născătoarea de Dumnezeu, repetând

(poftorind) Tatăl nostru totdeauna așijderea simbolul credinței, însă pre părți (articole); după aceea zece porunci dumnezești, nouă ale Bisericii și șapte Taine a Legii. Nu altmintrelea cât mai strâns vei opri, (a nimenea din preoți să nu cuteze a cununa pe acele persoane, care voesc a pași la căsătorie, dacă însă rugăciunile mai sus atinse nu le știu, pânăce așa persoane nu vor ști rugăciunile acelea și nu le vor spune preotului toate bine

Iar Bineincuvințea Ta osebit vei purta de grijă, ca rânduielile acestea acurat și nezmintit să se păzească, și pentru aceea vei rândui ca cel ce vine după țedulă despre strigări, să aducă totdeauna dela Preotul său și atestat, că părțile ce-s de cununa, știu rugăciunile acelea, și vei avea datorință mai de căpetenie, cu prilejul primirii socoților, acurat a cerca, oare o păzesc preoții. Rânduiala aceia dea învăța poporul, așijderea chemând pre cei ce se vor fi cununa (și partea bărbătească și femeiască) și ascultându-i însuși rugăciunile acelea, vei cerca: oare nu s'au cununa careva neștiind încă rugăciunile acelea; apoi pe unii călcători a rânduelilor acestora, ce dela mai înaltele locuri cu perderea preoției sânt prescrise, vei avea neîntârziat acea a-i arăta, ca unii ca aceia să-și iee pedeapsa cuvenită.

Dar preoții vor fi încă îndatorați pre părinții neîncetat a-i sfătui, ca pre pruncii săi încă de mici să se nevoiască a-i învăța rugăciunile, și nicidecum a nu-i suferi, când să scoală, să culcă și voesc a prânzi, și cina, să nu se roage lui Dzeu, așijderea când vor ajunge la vârsta de-a putea umbla la shoală să i trimită la shoale, unde acelea să află.

Altmintrelea, cu arhipăstorească Binecuvântare sânt Bineincuvințenii tale.

in Arad, în 7 februarie 1839

de bine voituriu
GHERASIM RAȘ
Episcop

III

Episcopul Gher. Raș, către preoții săi, să slugească regulat și peste săptămână, iar la praznice, sobornicește, asigurând înainte șederea asesorilor consistoriali și a namesnicilor la slujbele în sobor.

Peste rânduiala ce sau dat afară dd. 7 fevr. a. c. sau mai iscusit, cumcă Preoții în Diețea aceasta așa sânt nebăgători de seamă de chemarea sa cea preotească, așa răci către Relighie, sau legea lui Dzeu și răci în credință, cât nu numai în zilele de rând un săvârșesc utrenia și vecernia după datina bisericii noastre a Răsăritului, ci în celea mai multe locuri nici în zilele de sărbătoare sau de Duminecă, precum utrenia așa Liturghia și vecernia nu săvârșesc, chemarea iarăși cea preotească, și jurământul carele lau pus fiește care preot înaintea altarului pentru

legea lui Hs. și pentru păzirea rânduielilor bisericești, cere și îndatorează pre fiștecare preot, ca el cu vrednicie să răspundă chemării sale cei duhovnicești, așa trebuie să strălucească cu evlavia înaintea Norodului, ca văzând faptele și pilda lui cea bună, că preotul a chemat și ales dela Duhul sfânt, și așa să mărturisească pe Tatăl ceresc, pentru purtarea lui de grije și pentru toate așezământurile lui, care sânt pentru fericirea și mântuirea fiștecăruia creștin întocmită.

Din acestea dară Bine încuviințate Domniei Tale și tuturor Preoților districtului său sub cea mai strânsă poruncă să țirculează, ca fiștecare preot să fie îndatorat în toate zilele la utrenie și vecernie a merge la biserică, iar mai vartos rând(u)itul negreșit să meargă, și acolo deplin după prescrișul tipic să săvârșască rânduiala utreniei, și a vecerniei, iară în zile de Duminecă sau de sărbătoare împăratească și liturghia să săvârșească. Decumva să va întâmpla, ca rând(u)itul să aibă silnică treabă, sau să fie beteag, atunci cealalți preoți, care să află acolo în loc, să fie îndatorați a săvârși în locul lui slujbele bisericești. Pelângă aceasta de după înalta voie împăratească, se mai încredințează, ca Dumineca, și în zilele de sărbătoare împăratești, celce nu știe face vreo cuvântare bisericească dela sine, să cetească totdeauna Cazania la Norod; la praznice mari iarăși, precum sânt: Nașterea lui Hs., Anul nou, Botezul Domnului, Floriile, Paștile, hramul bisericii, Înălțarea Domnului, Rusaliile, S. Maria mare ș. a. totdeauna unde sânt mai mulți sobornicește să se slugiască, precum sara la vecernie litia, așa dimineața la utrenie, și la litur-

ghie. La aceasta slujbă totdeauna va ave înțetate cel mai bătrân preot, iar unde să află aserve consistorialnic sau Namesnic, înțetate aceștia au, măcar de ar fi și mai tineri ca vârsta.

Deosăbi Bine încuviințatei Domniei Tale să încredințează, ca strâns să priveghiezi, oare Preoții împlinesc rânduielile aceste, apoi pe cei târzii și neimplinitori de datorința sa aceia să-i arăți.

Dat diu Rezidenția Noastră cea Episcopască, în Arad, în 30 Maiu 839. Al Bine încuviințatei Domniei Tale

de bine voituriu
GHERASIM RAȚ, Epp.

* * *

Se potrivește aci să facem mențiune și de aceea dispoziție a numitului episcop, că și îndreptase grija și cătră oarecari măsuri de reglementarea relelor morale ivite în sânul poporului chiar. În anul 18..., cei patru preoți dela Covăsinț se vaieră episcopului, că desfrâul întrase între creștinii de acolo, atât la cei căsătoriți, cât și la tineret. Episcopul și Consistorul iau act de acest neajuns, dar, constatând acelaș rău și în alte părți ale eparhiei, dă ordin tuturor protopopilor să fie cu luare aminte, combătând răul, care provenea în parte și de acolo, că preoții unei începuseră să cunune fără de obligatele trei vestiri și chiar și fete furate de tineri. Episcopul ordonă protopopilor și aceea, ca, pentru înfrânarea răului să ceară și ajutorul organelor politice, în baza unui ordin dela 1833 al stăpânirii...

GH. CIUHANDU

Zi de audiențe

În fața prefecturii de județ e lume multă, Pensionari și țărani veniți din fundul județului; foști funcționari, aruncați pe drumuri, din „lipse de prevederi bugetare”; văduve de războiu, cu câte trei, patru țânci după ele; au venit toți și toate să încerce și la cea din urmă ușă: a prefectului de județ.

D. Stan Podoabă a fost numit prefect, ca oricare surpriză de ultimă oră. N-a insistat, dar s-a oferit, așa că numirea nu l-a găsit din cale afară de nepregătit.

Azi e zi de audiențe și în astfel de zi, dsa i-a contact cu prefectura pentru a treia oară. Marțea și Sâmbăta trecută, nu s-a prezentat decât un invalid din războiu și prezidenta unei societăți de binefacere. Cel dintâi i-a cerut doar eliberarea unei autorizații, pentru o serbare de parc și dna în mare deliu a venit numai în vizită de cunoștință.

Când mașina a ajuns în fața prefecturii, a-bea de și-a putut face loc prin mulțimea, care salută fără să știe pe cine! Urcând grăbit scările a spăriat un biet om de serviciu, care ducea în brațe un teanc cu dosare, pe care l-a scăpat. Se uită

năuc la ele și prefectul caută un cuvânt de incurajare, zicându-i numai „Boule!”, după care intră în cabinet. Ușa secretarului s-a deschis sfios.

- „Să trăiți, domnule prefect.”
- „Bună dimineața! . . . Ei, ce-i nou!?”
- „Mai nimic, să trăiți, dle prefect!”
- „Asta nu-i o veste care mi place! . . .

Nimic, nimic!”

— „Ba da, este ceva! . . . A'ntrebat de dumneavoastră, la telefon, domnul”, și omul ccti pe o margine de jurnal, „domnul Acititu!”

- „Cine, domnule!?”
- „Domnul Acititu . . . așa mi-a spus!”
- „Cine-i ăla și ce-a vrut!?”
- „N-a vrut să mai răspundă, că mi-a'chis telefonu!”

— „Altă dată vreau să știu precis cine mă chiamă; cred că ne-am înțeles!”

- „Da, domnule prefect!”
- „Da . . . ce-i cu lumea aia de jos?”
- „Azi e zi de audiență, dle prefect!”

— „Și cum! . . . înscamnă că trebuie să vorbesc cu fiecare în parte!?”

— „Bine înțeles numai dacă vrei!”

— „Și de unde mă rog obiceiul ăsta, ca să fie audiență de două ori pe săptămână?”

Adică o singură dată nu se satură dumnealor de vorbă!?”

— „E numai de formă, dle prefect! — Permiți numai dacă sunteți liber . . . dacă nu, poate ei să vie și'n altă zi.”

— „Cum numai de formă! . . . Ce vorbă-i asta!?. Nu stă scris pe ușă că prefectul primește în fiecare Marți și Sâmbătă!?”

— „Scrie, domnule prefect, da vedeți dv, că o să vie timpul, când dl prefect pleacă Vineră în județ și nu se înapoiază decât Miercură!”

— „Ei asta-i? De unde-ai mai scos-o și pe-asta!?. Ce dracu să facă un prefect în județ atâta amar de vreme?”

— „Vorba vine, că poate n-o să fiți în județ, dar n-o să puteți primi!”

— „Ce tot umbli, domnule cu numai de formă și vorba vine!? Așa o fi făcut prefectii dinaintea mea; eu însă trebuie să respect litera scrisă!”

Telefonul z bârnâc în biroul secretarului. „Ia vezi ce mai vrea și ăla . . . dacă n'treabă de mine, spune-i că am început să primesc audiențe!” După plecarea secretarului dl prefect s-a răsturnat în fotoliu. Cuvintele „numai de formă” și o să vie timpul când . . .” îi răsuna încă în urechi. Până la 11 mai este jumătate de ceas. Sună servitorul și-i poruncește să-i aducă țigările de-acasă.

„Vezi mă că le găsești pe masa din antreu, sau în buzunarul hainelor cu care am fost eri!. Dacă nu le găsești cumpără altele, că dau cu peste ele!”

Rămas pe gânduri, nu știa la ce să înceapă să se gândească, când auzi volbura de-a lungul scării. „Ce-ar putea să-mi spună și ăștea decât tot fleacuri!”

De-astea sunt sătul, tot cetindu-le meru din jurnale!”. Ii veni ceva în minte și sună. Secretarul veni grăbit.

— „Da ce-i, domnule, cu ăia de la jurnale, că nu-i prea văd pela mine!?”

— „Ba au fost și eri, dle prefect!”

— „Cum au fost și eri, când eu nu i-am văzut!?”

— „Vin așa în fiecare zi, întrebă dacă avem ceva mai important și pleacă!”

— „Și eri, am avut bariem ceva mai important!?”

— „Știi și dumneavoastră, că de câteva zile, mai nimic!”

— „Și le spuneți zilnic ăstora, grozăvenia asta!?. Vreți să-i auziți cum țipă la jurnalele lor, că nu facem nimic, sau că cel mult ne ținem de audiențe!?”

— „Domnule prefect, ce să facem . . . când avem ceva, le dăm!”

— „Să faceți bine să le dați în fiecare zi câte ceva. De-aia sunteți puși aici, să spuneți că facem mai mult [decât vede lumea! . . . Si dacă

nu te pricepi, lasă că-ai să'nveți . . . Ascultă, dacă mai vine vre unul trimite-l la mine, că-i învăț eu ce trebuie să scrie!”

— Am înțeles, dle prefect!

„Auzi domnule ce nepriceput!. Să le spună secăturilor alea, că noi nu lucrăm!,” și prefectul se uită la ceas. Il mai dispărteau câteva minute de ora audiențelor.

Ușa secretarului se deschise, după o hătaie scurtă.

— Neroc, șefule!. Da ce ești așa de amărit?. Azi nu te mai las, trebuie să-mi dai ceva, că n'am cules până acum o singură știre!”

— „Nu's amărit delec!. Cât privește de știri, avem, da nu vi le mai dau eu!”, și făcu cu ochiul în spre cabinetul prefectului.

— „Cine'a dat ordinul ăsta!?”

— „Nimeni! . . . da așa mi'a spus bătrânu, că dacă mai vine vr'un gazetar, să'l trimit la el!. Mă și duc să te anunț!” Prefectul sta liniștit și urmărea fumurile țigării din care trăgea.

— „Domnule prefect, în biuroul meu așteaptă un ziarist!”

„Ce vorbă-i asta, în biuroul meu!?. . . Cine ești dumneata, ca să-ți permiți -- să aștepte în biuroul dumitale, tocmai un reprezentant atât de important!?”. Trece apoi la ușă, pe care o deschise larg. „Poștiți, vă rog!”

Gazetarul răspunse invitației și și legă grăbit mâna cu accia întinsă de prefect.

— „Câtă onoare, domnule prefect!”

— „De loc, dragă, . . . nici o onoare, numai datoria! — Ia, te rog, loc. — Ascultă, domnule secretar, așa vrea să nu fiu de loc deranjat. Când voi avea nevoie de serviciile dumitale, am să te sun.”

— „Am înțeles, domnule prefect!”, și omul ieși.

— „Ei, ce-i mai nou, domnule care știi toate!?”

— În afară de cele cetite și de dumneavoastră în ziarele de azi, nimic!”

— „Cu mine, dragă, te rog să nu umbli cu uite — așa și — așa! — Pardon, uitasem că fu mezi . . . poștiți!”

— „Mulțumesc!”

— „Haide de, ia mai multe . . . adică ia-le toate, că am trimis să-mi cumpere altele!”

— „Mulțumesc, nu prea sunt obișnuit cu țigări atât de scumpe!”

— „De unde scumpe! Ți se pare . . . fumez de-astea că nu găsesc altele mai bune!”

— „Da-mi place! . . . V-ați instalat curat domnește! . . . Ați făcut bine, că ați dat ordin să se desființeze micul antreu, care lăsa impresia târgușilor clandestine!”

— „Imi pare bine, că știi să apreciezi! L'am desființat că și mie imi lăsa accași impresie! Iți mărturisesc sincer, că-mi plac foarte mult gazetarii. Pe când eram student, făceam și cu un fel de gazetărie, dar mai ales eram bine cu toți cari scrieau. Am avut un foarte bun prietin, pe care ered că'l cunoști, pe Rubinștein!”

— „Cum să nu! . . . Asta n'am știut-o! . . . Știi că's foarte bun prietin cu el, așa că dacă ai ceva, te servesc cu plăcere!”

— „Mulțumesc! . . . Și acum, domnule prefect, v'ași ruga să mi spunei câte ceva în legătură cu proiectele dumneavoastră administrative.“

— „Dragul meu, mare lucru nu ți-oi putea spune și știi de ce . . . Nu sunt încă destul de clarificat asupra unor anumite chestiuni. În tot cazul, deocamdată lucrez la un proiect foarte interesant!“

— „Desigur că-i vorba de refacerea drumurilor!“

— „Așa-i! . . . Cum de-ai ghicit! ? . Ia, mai poartă o țigare . . . E o lucrare vastă și foarte importantă. Poți să spui că din rândul celor dintâi fapte frumoase, pe cari intenționăm să le punem în practică, sunt refacerea drumurilor!“

— „Dar în privința celor două poduri rupte, ce ne puteți spune?“

— „Și afacerea asta e tot în studiu! M'am interesat personal de ele și acum o studiez de aproape!“

— „Atunci pot să scriu, că se vor reface!“

— „Sigur! . . . Aducă însă, că este o chestiune foarte grea, dar fiindcă face parte din vastul nostru program de activitate, o vom da gata și podurile vor putea să circule din nou!“

— „Alteceva! domnule prefect! ?“

— „Alteceva! . . . Uite nu mi prea aduc aminte de toate, da întrebă-mă dumneata, că văd că le cunoști destul de bine!“

— „Cum stăm cu expropierea! ?“

— „Așa-i dragă! . . . Stăm foarte bine . . . s'a făcut și se face mercu! . S'a expropriat și se expropiază tot, numai pentru binele public!“

— „Imi permit și o indiscreție, dar nu face nimic, dacă nu mi veți răspunde. Știu că-i chestie delicată, dar cum nu vă privește, cuvântul dumneavoastră ar fi bine venit!“

— „Ce chestie delicată! . . . Pentru mine nu există nimic, pentrucă știu eu despre ce este vorba. O fi fost delicată pentru ai dinaintea mea . . . te rog întreabă!“

— „Ceva despre afacerea numirilor de notari!“

— „Va să zică exact la ce mă gândeam și eu! . Află domnule că și această afacere, tocmai pentru că este atât de delicată, tot cu o studiez personal. Am aflat până acum că o parte din numiri s'au făcut legal și cea mai mare parte însă, nelegal. Studiez acum fiecare caz în parte și unde mi se va părea că nu-i lucru curat, am să fac lumină!“

Secretarul a deschis încet ușa și a strecurat un plic pe masă. „L'a adus un om, dela domnul deputat Seceleanu!“ — Prefectul deschide plicul se scuză și cetește: Dragă Podoabă, — Aducătorul este un protejat de-al meu, la care țin foarte mult. Te rog să-i faci rost de un post de notar în una din comunele bune din județul tău, pentru care ți rămân îndatorat. El o să și aranjeze chestia cu tine! — Te îmbrățișez. Titu. — N. B. Ai putea să-ți ei un alt secretar, că asta-i bou rău. Nici la telefon nu știe să vorbească.“

— „Bine domnule. Spune omului să vie mâine!“ și după ce secretarul ieși. „Poftim cetește și dumneata!“

— „După cum văd, o numire ilegală, domnule prefect!“

— „De loc! . . . Ilegalitatea este o afacere făcută între patru ochi. Aci este vorba de interese generale, fiindcă intervenția se face de-un ales al națiunii!“ — Spune asta foarte serios și își trece plicul în buzunar.

Secretarul îndrăzni din nou: „Domnule prefect, o doamnă care v'a căutat și eri, vrea să vă vorbească!“

— „Cum o cheamă și ce vrea! ?“

— „E îmbrăcată elegant și nu spune decât că are ceva urgent de vorbit cu dumneavoastră!“

— „Să-aștepte, până termin cu presa! . Si-ascultă, nu mai veni cu fleacuri, că mă superi și mai rău!“ — Secretarul plecă. „Ascultă dragă, unde rămăsesem adineauri?“

— „La numirile de notari!“

— „Așa-i, da! . . . Numirile de notari s-au făcut așa cum s-au făcut și chestiunea fiind delicată, am să-ți vorbesc despre ea mai pe larg, atunci când m-oi convinge că ele s-au făcut cum nu trebuca să se facă!“

— „Domnule prefect, vă mulțumesc și nu vreau să vă mai rețin! . . . Mai ales azi, când e zi de audiențe!“

— „Nu mai umbla și tu cu fleacuri, că mă supăr! . . . Mai ia de aci o țigare! . . . Intre noi fic zis, ce-i aia zi de audiențe: îți intră pă aci și-ți iese pă dimcoace!“

Adică ce-i dacă-ți spune aici în biurou, sau pă stradă! . . . Și apoi, ce le poți face la atâția nebuni! . . . N'ai idee, dragă, cât mă plictisesc pă mine prostiile astea!“

— „Domnule prefect, vă mulțumesc pentru prețioasele informații! . . .“

— „Da de ce te grăbești! ?“

— „Știfi, trebuie să mai mă duc și la alte autorități, așa că! . . .“

— „Dă-i dracului că nu-ți spun nimica! . . . Nu să pricep toți la ce-i trebuie gazetarului!“

— „Vă salut, domnule prefect!“

— „La revedere, dragă! . . . Da când crezi tu că are să apară ce ți-am spus cu?“

— „Urmăriți ziarele de Sâmbătă!“

— „La revedere și vezi de dă pă la mine cât mai des!“

Răspunsul invitației nu se mai aude și d. Star Podoabă scrie ceva într'un „notes“ și sună nervos Secretarul e luat dela ușe: „Ascultă bine ce-ți spun. Nu primesc pă nimeni, poate să fie și printul Brandenberg! . . . Să mi se aducă imediat dosarele refacerii drumurilor; alea cu cică două poduri rupte; și alora cu expropierea și afacerea numirilor de notari!“

— „Nici pe cucoana care v'a căutat și eri! ?“

— „Nici! . . . Ce spun odată sfânt să rămâe. S Sâmbătă-i tot zi de audiențe!“

Secretarul pleacă spunând în gând „refacere drumurilor“, „două poduri rupte“, „expropierea“, și „afacerea notarilor“. D. Stan Podoabă rămâne singur și după ce și aprinde ultima țigare, zâmbește mulțumit: „Buni băcți și gazetariiăștia, mama le de șmecheri!“

Finis . . .

DECIEI

De-acum păgănu-ți trup
va fi al tău
și-al căroră'l vei dăruî,
și cu gând rău,
în fața lui, nu voi înmărmuri,
nici zâmbetul, cu dinții, n'am să ți'l
[mai rup.

Cu ochi de jar în gând —
n'oiu mai privi
la unduioase linii moi,
în fața umerilor albi și goi,
și-oiu umili
instinctele de sânge cald și dor
[flămând.

Prin flacări am înfrat
să rup din cuiu,
din suflet, cîșpu-ți de-argint viu
și-apoi să'ncuiu
cu zar de vrere, ușa care știu
că nu-i.
. . . Și-acum blestem, nervos, un lung
[oftat.
E. U.

ÎNDINS

Copil necștiutor cu bucle îngerești și ochi senini
Mi-am chiuî
Intensa bucurie de-a trăi
În cântece și sburdălnicii.
În ochii mei naivi și mari
Am rupt fărâmituri albastrul cer;
Am urmărit săgeata rîndunicii în aur'nserării
Și linia estompată — muiată'n violet de aquarelă—
Ce conturează orizontul pe creste și pe șesuri.
Am urmărit cu ochii înveseliți de noutate
Ecoul necurmat de unde
Stărnit de-o piatră aruncată
Pe luciul lacului cu nuferi.
Iar câmpului i-am smuls buchete
De flori, ce-au răs în plete
Și'n sânul celei mai frumoase fete.

Dar astăzi sunt învîns!
Mi-e cerul înourat de tumul gros
Ce-l varsă lavă furnalele în lucru.
Pe câmpul dealtădată cu smalt de flori albastre
Azi trag automotoare imense brazde negre.
Iar apa stăvilifă'n cursul ei șăgalnic
Își schimbă în lumină frumoasa-i undă clară.
Pădurea seculară s'a scoborât din vîrf de munte
Să-și mutileze trunchii falnici'n ferestrele streine.
Azi fruntea-i încreștită de griji și de nevoi.
Azi răsusă-i mort.

Sunt un învîns!
Păcatul meu e c'am deschis
Ochii: cerului albastru...
Urechea: cerului șoptelor din luncă . . .
Iar sufletul: iubirii.

MARCEL OLINESCU.

Colaborarea lui I. L. Caragiale la Românul

Unul dintre scriitorii României dinaintea războiului, care a avut strânse legături cu Ardeleni, a fost și I. L. Caragiale.

Astăzi, când se încearcă prezentarea întregii lui opere literare într-o ediție cât mai completă, ni se pare oportună și necesară cunoașterea activității pe care acest mare scriitor a desfășurat-o în coloanele ziarului Românul, organul oficial al partidului național român din Transilvania, ce apărea, dela 1911, la Arad.

Colaborarea lui Caragiale la această gazetă, alături de alte relații cu Ardealul, ne prezintă personalitatea sa și sub aspectul luptătorului naționalist pentru cauza fraților subjugați. Căci I. L. Caragiale, alături de N. Iorga, A. D. Xenopol și C. Stere, a participat din plin la frământările Românilor ardeleni, la suferințele lor și la desbinările lor.

La această dragoste pentru soarta fraților de peste Carpați contribuia și faptul că mama lui era o ardeleancă dela Brașov¹⁾

Horia P. Petrescu reproduce în această pricină un fragment de conversație cu Caragiale: — Măi, să știi mama mea încă a fost ardeleancă... Catinca Carabăt din Brașov. Ei, să nu vă am dragi? Da ce, sânt piatră? Mama, mama, ființa cea mai scumpă ori cărui om de omenie, e dela voi!²⁾

Relațiile lui Caragiale cu Ardeleni au fost destul de variate. Într-o vreme plănuse chiar să intre în redacția ziarului Tribuna dela Sibiu, desgustat de luptele politice din Regat și din lipsa de ideal ce domnea pe atunci acolo, într-o anumită măsură socială, „ca să se jertfească cu folos pentru neam“. Oferta lui din considerațiuni politice nu a fost primită însă³⁾.

Mai târziu, la sfârșitul anului 1910, după înțelegerea ziarului Lupta al lui V. Lucaci, I. L. Caragiale proiecta, împreună cu Dimitrie Birăuțiu, publicarea unei reviste românești la Budapesta. A avut loc și o întâlnire la Berlin unde s'a hotărât și titlul. Noua revistă avea să se intituleze *Momente Libere*.

Leonard Paukerov în articolul său „Caragiale voia să scoată o revistă literară la Budapesta“⁴⁾ reproduce și manuscrisul copertei Mo-

1) Catinca Carabăt la Horia P. Petrescu în Caragiale și Ardeleni, articol în Românul I No. 2. Catinca Muru la Octav Minar — Caragiale — Omul și opera p. 18.

2) În Caragiale și Ardeleni Românul I No. 2.

3) Caragiale și Românii din Ardeal, articol în Românul II No. 128.

4) În Almanahul Presei române — 1926 — editat de Sindicatul presei române din Ardeal și Banat. Cluj p. 128—132.

mentelor Libere⁵⁾, făcută de Caragiale, precum și o listă a colaboratorilor întocmită de același, care e foarte interesantă. Găsim astfel grupați pe Coșbuc, Vlahuță, Delavrancea, Slavici, Brătescu Voinești, Octavian Goga, Agârbiceanu, Stefan O. Iosif, dr. Vasile Lucaci, Horia Petra Petrescu, Maria Cuntan, Viora din B-hor (d na dr. Ciordaș) și d-na Hortense Pagubă⁶⁾.

Caragiale a venit apoi la Budapesta la 31 Ianuarie 1911. Aci el găsește pe conducătorii ardeleni în plină discordie: lupta dintre tribuniști și restul comitetului național. La 1 Ianuarie 1911 apăruse la Arad Românul sub conducerea lui V. Goldiș și marea dispută ziaristică se anunța. Dintruși seama la fața locului, la Budapesta, de inoportunitatea momentului ales, Caragiale amina „deocamdată“ — realizarea acestui proiect ce nu s'a mai împlinit⁷⁾.

Colaborarea lui Caragiale la Românul cade tocmai în acest moment atât de critic din viața politică a Românilor ardeleni și era prin aceasta cu atât mai interesantă și prețioasă⁸⁾. Această luptă politică dintre Tribuna și Românul ambele ziare la Arad, nu l putea lăsa indiferent pe Caragiale, după cum ea a atras în discuție și pe alți scriitori și fruntași ai vechiului Regat ca N. Iorga⁹⁾ sau C. Stere, cu intervenția lui pacificatoare, venit la Arad spre a stabili înțelegerea pe care cei de aici nu o puteau găsi, cu toate imperati-vele cauzei românești¹⁰⁾.

Relațiile lui Caragiale cu scriitorii români dela Arad și colaborarea lui la Românul au fost destul de intense mai ales în prima parte a anului 1911.

5) P. 132 Almanach.

6) P. 129 Almanach.

7) P. 132 Almanach.

8) Ar fi de dorit să se scrie odată pe larg și despre colaborarea lui Caragiale la alte publicații ale Românilor ardeleni, ca Lupta dela Budapesta, sau despre strânsele lui legături cu societățile „România Jună“ dela Viena sau „Petru Maior“ din Budapesta.

9) În legătură cu agresiunea contra lui V. Goldiș, N. Iorga scrie în Neamul Românesc:

Va să zică s'a ajuns aici: la atacurile cu revolverele în stradă și la apelul către justiția ungurească.

Se putea gici încă dela început. Aceasta e soarta oricărei lupte între persoane, oricărui războiu din care lipsește steagurile ideilor. Atacuri furice și anonime, clăntelii de intriganți și de năimiți proclamații trufașe de ambițioși, incierare cu amestecul în masă, tumultos, sălbatec, al tuturor acelor cri au ceva de răzbunat și de câștigat: vagabonzi ai gazetăriei, grandmani pensionați, teoreticieni măreți, făstuoși dătători de îndrumare palavragii filantropici. Jupiteri pacificatori și simpli reclamagii,—și la sfârșit crima fără a vorbi de crima cea mare: împotriva intereselor de viață ale unui popor, cum li-a spus-o în obraz, tuturor, un Kristoffy.

Astfel, la 8 Februarie 1911, la Informațiuni se anunța prin Românul sosirea lui I. L. Caragiale la Arad. Știrea lămurește că el a vizitat redacția Românului și a Tribunei și după amiaza a petrecut-o la Cafeneaua Vaș, „la masa românească, unde a încântat pe toți prin drăgăloșia spiritului său“ Seara plecă spre Budapesta, făgăduind o reîntoarcere pentru la primăvară¹¹⁾. Într'adevăr, la 17 și 18 Martie el era din nou la Arad¹²⁾.

La 9 Aprilie 1911 în numărul 70 al Românului I L. Caragiale publică cel dintâi articol „*Temnițele*“, cu subtitul: „Un mic capitol de istorie naturală pentru popor“, ca extras din „*Souvenirs d'un naturaliste*“ de A. de Quatre fages. Articolul apare pe prima pagină și într'o scrisoare către V. Goldiș, Caragiale îl caracterizează ca „mică satiră ușurică“¹³⁾.

E în genul obișnuitelor traduceri prelucrate de maestru.¹⁴⁾

Fiindcă i se aducea învinuirea de către tribuniști că publică sub pseudonim atacuri contra lor, Caragiale poartă redacția să arate că el ne roagă stăruitor ca să declarăm categoric pentru a evita orice confuziune sau bănuială, că în Românul nu publică și nici nu va publica măcar un singur rând de proză fără a-l iscăli cu numele D-sale¹⁵⁾

La o întrebare a mai multor cetitori, redacția Românului se grăbia să le comunice adresa lui: „Schöneberg bei Berlin, Insbruckerstrasse 1“¹⁶⁾.

*

Numărul festiv de Paști 1911 al Românului a apărut aranjat de I L. Caragiale și cu alesele colaborări obținute de dânsul. Poartă data de 10/23 April 1911 și este foarte interesant prin diferitele articole, proză și poezie, ce au apărut.

Într'o notă plasată la sfârșitul gazetei, Caragiale își exprimă mulțumirea către distinșii lui colaboratori în următoarele rânduri: „*Mă simt dator a mulțumi aci din toată inima Dlor Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc și Brătescu Voinești, cari m au onorat toldeaua cu buna dlor prietenie, că au binevoit a subscrie alături cu mine într'un număr festiv al „Românului“, dând prilej astfel cetitorilor noștri a se bucura de așa giuvaere literare în frumoasa limbă românească. Li rog să*

O, cât de mult se deosebește lupta pentru idei“ I... din „Ultima fază a certelor românimii din Ungaria“, articol reprodus și în Românul II No. 23.

¹⁰⁾ Vezi în soecial, Românul II No. 27-30 și „Concluzia“ din Rom. II No. 24.

¹¹⁾ Românul I. No. 20.

¹²⁾ Românul I No. 53.

¹³⁾ Din Corespondența lui Caragiale cu ziarul Românul. Românul II No. 128.

¹⁴⁾ Nu figurează în cele 3 volume apărute din I. L. Caragiale. Opera-ediție îngrijită de Paul Zarifopol. Cultura Națională 1930-1932.

¹⁵⁾ Românul I No. 70 la „Informațiuni“.

¹⁶⁾ idem I No. 80 „Informațiuni“.

primească omagiile mele de recunoștință și admirațiune Caragiale“¹⁷⁾.

Pe prima pagină poetul Al. Vlahuță colaborează cu poezia „Triumful așteptării“, scrisă anume. Se reproduce apoi „Hristos a înviat“ de Mihail Eminescu, însoțit de o mică notă explicativă care arată că articolul a fost publicat întâia oară în Timpul în 1877, pe vremea când M. Eminescu era „prim-redactor“ la acea gazetă din București.

George Coșbuc publică Florii-versuri, iar Al. Brătescu Voinești șchița „Bietul ric“. Delavrancea contribuie cu nuvela „Irinel“, pe mai multe pagini Un articol nesemnat „Viață nouă“, credem că nu greșim atribuindu-l lui Vasile Goldiș, care de obicei nu și semnează articolele la Românul. „Anexiunea și numările ei“ tratează dr. Mihail Polyt.

În ce privește Caragiale, el publică o șchiță, care, sub o formă alegorică, se ocupă de sciziunea dintre tribuniști și cei dela Românul, de frământările politice din primăvara anului 1911 la Românii ardeleni. E intitulată Sărbători măhnite și n'am găsit-o reprodusă încă în opera completă a lui Caragiale îngrijită de Paul Zarifopol. Deaceea merită să o cunoaștem mai deaproape, măcar fragmentar, fiindcă ea reflectă atitudinea scriitorului acestuia în fața adâncii desbinări a conducătorilor ardeleni.

„Sărbători măhnite“

Subiectul e simplu: Un drumeț pribeag nimereste, de sărbătorile Paștelui, la casa unei femei triste. Tristă, fiindcă se luptă cu dușmanii ei care vor să-i ia casa. E măhnită iarăși pentru că zovistia a intrat între copiii ei.

Sub forma alegorică a Mamei, Caragiale a voit să reprezinte pe poporul românesc din Transilvania în luptă cu Ungurii pentru menținerea naționalității sale. În acelaș timp se deschide și desbinarea politică, dintre conducătorii săi.

Iată acum fragmente din această șchiță care ne înfățișează pe un alt Caragiale, decât cel obișnuit în „Momentele“ sau „Reminiscențele“ sale.

Femeia îi expune drumețului, lui Caragiale „pricina măhnirii“: *Eu, cum ți-am spus, stăpânesc din stăvechi locul meu și casa mea, asta care o vezi. Dar n'am fost niciodată liniștită; am avut și am încă niște protivnici puternici, care mi tot tăgăduesc dreptul meu și mereu mă prigonesc fără milă. De amat de vreme, câte-odată am lup'at, câte-odată am suferit, mai de multe ori am răbdat; cât?... știu numai eu și numai Dumnezeu știe Numai El. Numai nădejdea în sfânta lui dreptate, care odată și odată va să vie să'ndrepte nedreptățile oamenilor, — numai ea m'a ținut și m'a întărit; că, aminteri, mă prăpădeam de mult, și, pe risipa bătrânelor mele temeli, și-ar fi înălțat protivnicii trușăsele lor palaturi.*

¹⁷⁾ Rom. I, No. 81.

Si eu, Dumnezeu mi-e martor, nici o clipă n'ain dorit a încălca dreptul cuiva; numai atâta am vrut, să fim lăsați în casa mea a munci, a-mi lumina mintea și a-mi ridica sufletul, ca să arăt ce ajutor aș putea și eu aduce la fapta mare a binelui și a mai — binelui pe care a pomenit-o Dumnezeu oamenirii“...

În aceste rânduri Caragiale simțetizează tot procesul istoric al luptei ce trebuiau să ducă Ardelenii împotriva Maghiarilor, care voiau să le cucerească „bătrânele“ lor temelii naționale. Impresionantă e credința lui în sfânta dreptate „care odată și odată va să vie“, credința lui în înfăptuirea idealului național.

Urmează apoi măhnirea bătrânei mame din cauza neînțelegerii ce e între fiii ei: „Când să zic Doamne ajută, mă pomenesc, în casa asta cu zavistie și vrajbă între copii mei. Acu nu mai am vreme și gând să fac pace cu protivnicii: trebuie să mă sbat cum să mi împac copiii dușmăniți între ei că parcă ar vrea acum unii dintre dînșii să-mi risipească sărmana casă părintească!“

Caragiale își termina astfel posesiunea: „Zicând acestea, (femeia) s'a ridicat drept în picioare; și a înălțat fruntea senină, umbrită de măhnire, către icdoane, și-a făcut cruce, și apoi, acoperindu și ochii cu amândouă mâinile, a început să plângă tăcut.“

În tăcerea aceea, am auzit iar glasul limpede al clopotelor.

— A! biată nobilă mamă! M'am gândit, gândit: Ce sărbători măhnite!... Ce să i zic eu, un drumeț străin? Cum o pot mângâia?... Nu, nu vreau să mai rămân în așa tristă casă!

Fără să mai mă uit înapoi, pe când clopotele sună toate învietoare, plec și mă duc... în cotro vrea calul să mă ducă“. Caragiale¹⁹⁾.

După această povestire atât de caracteristică, se anunța¹⁹⁾ colaborarea regulată a lui Caragiale la Românul. Dar „Sărbători măhnite“ lasă se se întrevadă două lucruri: în primul rând, toată durerea ce i-o produceau autorului desbinările și acerba luptă fractivă dela Arad, care luase o formă violentă. În sfârșit cu dovedea că scriitorul, venit de peste Carpați, nu înțelegea afilierea la niciuna dintre tabere și înaintea lui era un interes mult mai general, al neamului său. De aceea colaborarea regulată a lui Caragiale, anunțată în Românul, nu putea să se desfășoare, în fața împrejurărilor date, fără unele incidente caracteristice.

Astfel în numărul dela 30 April 1911, V. Goldiș publică un articol „Scrisoare și răspuns“, în care reproduce o scrisoare primită dela I. L. Caragiale către direcția ziarului, însoțită de unele lămuriri ale Dsale²⁰⁾.

Ce se întâmplase? Pentru 17 April 1911 — Dumineca Tomii — era anunțată șezătoarea scriitorilor români la Arad.

În legătură cu această șezătoare, Emil Gârleanu publicase în Românul un articol intitulat „Șezătorile literare“, articol însoțit și de comentariile redacției, adică ale d-lui V. Goldiș²¹⁾.

În lămuririle complimentare se scria că „șezătoarea literară din Arad... trebuie să se prezinte tuturor oamenilor nepreocupați ca o reprezentabilă demonstrație a scriitorilor participanți pentru disidența „Tribunei“ din Arad. Iar în altă parte, se cere ca „scriitorii să nu se amestece în daraverile noastre politice, căci prin amestecul acesta nu pot decât să strice cauzei politice naționale a poporului românesc din Ungaria și Transilvania“.

O scrisoare

Rolul social al scriitorului

V. Goldiș reproduce în întregime scrisoarea lui Caragiale, sezișat de rândurile de mai sus. Ea este foarte interesantă pentru că distinsul literat atinge din nou problema operei de artă în raport cu autorul ei precum și rolul social și, în cazul de față, național, al scriitorului²²⁾.

Teoria susținută de redacția Românului, ca scriitorii de peste Carpați să nu se amestece în chestiunile politice din Ardeal, să se limiteze la un simplu rol literar nu-l mulțumește pe Caragiale. Argumentarea adusă de Românul nu o găsește acceptabilă și de aceea caută el să lămurească chestiunea prin scrisoarea adresată lui V. Goldiș. Mai întâi Caragiale caută să precizeze ce este opera poetică, în general și utilitatea ei socială.

Iată o splendidă apologie a poeziei, pe care nu o găsim atât de plastică în toată opera lui:

„Da... Poezia... când e poezie. — scrie Caragiale, — nu când numai vrea să fie, — oricât ar părea de inutilă unor filistenii i are înalta ei utilitate.“

Ea poate îmbărbăta omenirea la războiul contra răului și la cucerirea binelui; o poate consola de jertfele seculare întru căutarea mai binelui; o poate face să sperie la unei departe biruință; o poate face să zimbească atunci când e doborâtă de osteneală; o poate face să și țină capul în sus spre cer când este mai adânc umilită de bătăile naturii oarbe; o poate face a întrezări o clipă adevărul veșnic, ce nu-i e dat să-l vadă niciodată... Toate acestea le poate face poezia fiindcă ni se înfățișează învăluită din creștet până încalcă în acel prestigiu mistic pe care nimeni nu l-a definit până acum; fiindcă este fiica luminii; fiindcă într'un cuvânt, este... frumoasă; iar frumusețea e dela Dumnezeu... Par de te pune cu puterea Lui!“

Caragiale scrie apoi că literatul trebuie să țină seamă de necesitățile poporului din sânul

²¹⁾ Românul I No. 82.

²²⁾ Vezi și articolul „Câteva păreri“ atingerem a cum aceleași chestiuni în I. L. Caragiale opere III, ediția îngrijită de Paul Zarifopol p. 49-83.

19) Rom. I. No. 83. — 20) Rom. I. No. 90.

18) Rom. No. 81.

căruia s'a ridicat. Prezența scriitorilor români la șezătoarea dela Arad o găsea astfel justificată, după cum nu interzicea nici dreptul lor de a se amesteca în marea dispută dintre Tribuna și Românul, care frământa pe atunci lumea românească din Ardeal. În legătură cu acest rol, Caragiale se întreba:

„De ce ar fi considerată ca o indiscreție condamnabilă bunăvoința lui (a scriitorului N. A) de a da, în marginile celor mai modeste mijloace, a mâni de ajutor la nevoile *Dv. politice și sociale*?... De ce, oricât ar fi de însemnat ajutorul lui, omul acela să fie expus la una din cele mai dureroase ofense — nesocotirea și respingerea binelui încheiat cu sinceră intenție și cu toată dragostea?”

Expunându-și părerea, Caragiale arată pentru ce poate fi binevenită colaborarea scriitorului din România la deslegarea problemelor interne. După unele considerațiuni cu privire la situația internă din Monarhia austriacă și la raporturile cu Statul român, el scrie mai departe: „*Inchipuiți-vă, că un scriitor străin, care v'a privit de departe viața publică, vine în mijlocul dv. să vă zică: „Iată, acum sunteți în pragul unei mărețe mișcări politice și sociale, dela rezultatul*

²³⁾ „Măreșta mișcare politică”, la care face aluzia Caragiale, este politica de împaciuire a naționalităților, formula înșelătoare a guvernului Kuhn-Hedervary din 1910 și a lui St. Tisza. La 1911, când scrie aceste rânduri, probabil că și el dădea crezare unor promisiuni, care, în curând, se dovediră fără niciun conținut. La alegerile parlamentare a candidat pe lista guvernamentală și V. Mangra. De atunci începe trădarea lui. Alături de el au fost Brode și Slovici. V. Mangra vorbea de falimentul „sigur moral și material”, și de „catastrofa” care îi va ajunge pe Românii din Ardeal, dacă rămân unei departe în izolarea lor. Vezi Episcop Roman R. Ciorogariu Zile Trăite — Raporturile mele cu V. Mangra p. 64-66 și următoarele.

căreia atârnă adinci prefaceri în regatul vostru, imperios reclamate de cerințele veacului. ²³⁾.)

Lăsați de-o parte orice vrajbă, uitați orice interese particulare, jertfiți orice ambițiuni sau fișne personale, și fără gând ascuns, dați-vă toți până la unul mâna frățește pentru reînchegarea integrală a solidarității naționale . . .

Când — în modul cel mai politic, fără a-și uita o clipă de respectul datorit legilor Statului dv. cât și cuviințelor sociale; fără a-și permite să pornească în rău numele vreunei persoane, ne mi te să cuteze a i aduce vre-o ofensă, — un scriitor, fie chiar din România, ar veni să vorbească astfel spuneti drept, stimat domnule Director, așa e că, dacă n'ar izbuti să vă facă vreun bine, cel puțin de stricat, nu v'ar putea întru nimica strica.

Sunt sigur că ve'i răspunde și *Dv.* — nu“.

Aceasta este, în pasagiile ei caracteristice, scrisoarea lui I. L. Caragiale adresată către rectorul Românului.

Am insistat mai mult asupra ei, cu citate mai lungi, fiindcă ea ne destămiește și o altă latură, viu interesantă din preocupările acestui scriitor. Interesul deosebit pe care l manifesta Caragiale pentru cauza românească din Ardeal era urmarea dragostei lui pentru frații de pe aceste plaiuri. ²⁴⁾.)

Colaborarea lui însă, la Românul, se apropia de sfârșit.

Ed. I. Găvănescu.

²⁴⁾ Răspunsul lui V. Goldiș, care urma după scrisoarea lui Caragiale, arată că e o chestiune de administrație internă a partidului național și care deci, nu interesa pe străini; și alta, de ordin ideologic, de domeniul discuției generale.

Acorduri de primăvară

Râd în soare, toți castanii! . . .
 Râd sărmanii,
 Râd de-afăta așteptare
 Pentru-un strop, căzut din soare!

Pe o margine de ballă
 S-a oprit o codobaltă
 Și cu aerul, la sfadă,
 Dă din coadă!
 Lângă ea, un fir de iarbă,
 – Creș, ca smuls acum din barbă –
 Se tot miră,
 Se deșiră
 Și rămâne-așa . . . în soare
 Ca un semn de exclamare! . . .

Un fierete-și face drum
 În spre hoarnele cu fum;
 Și în margine de sat
 Toți cocoșii – alarmă-au dat! . . .
 Cloșca sare pe pârleaz,
 Și înjură cu necaz
 Hoț, ce duce'n gjiara lui
 „Puiul mării, pui!”

Colo, cum ardea pământul,
 A trecut pe-aproape vântul
 Și să-i vadă flacăra,
 A suflat în el așa . . .
 Când de-odată, zvăpăiată,
 Flacăra s-a 'ncins turbată
 L-a încins,
 Mi l-a cuprins,
 Și-acum urcă către cer
 Cu tot praful după el! . . .

În oraș, un tei oftează
 Și visează
 O idilă din trecut! . . .
 Cu boboc nedesfăcut
 Stă în marea de lumină
 Și așteaptă ca să vină
 Felișcana, pentru care
 Și-o deschide 'ntâia floare
 Și pe gâtul ei s-o lase
 Sărut cald, ca de măfase! . . .

Al. Negură

O pagină despre folklor

(Câteva strigături din com. Socodor-Arad)

Nici letopisetele îngălbenite de vreme de prin podurile mănăstirilor, nici literile săpate de ciocliturii anonimi pe vre-o piatră de hotar, nici studiul sfecșnicului uitat în colțul chiliei, nici volumele de istorie, cari au tocit milioane de tipare — nu vorbesc mai mult despre viața unui popor ca „producțiile lui spontane“ și purtate din gură în gură. Nicăieri nu se împletește mai bine arta cu știința, amândouă cu religia și toate trei cu istoria, ca într'un cântec haiducesc, izvorit din marginea umbroasă a codrului și fredonat de plectoși; ori în poroșitul unci babe, când pregătește doctoria misterioasă a unui „deochiat“.

Nicăieri nu găsești un clișeu mai fidel al sufletului unui popor, ca în arsenalul poeziei populare al acelu neam, turnată în atâtea forme variate de strigături, ghicitori, cântece, vrăji, descânțece și botece, țâsnite în mod neprovocat la horă cași la muncă, la naștere, la botez, la nuntă cași la moarte, la voie bună ca-i la durere.

...Si deși acest tezaur al producțiilor populare începe să fie studiat și exploatat abia din anul 1846, când primește și termenul de folklor, (din englezeste: folk=popor și lore=știință) filologii de seamă afirmă că este de natură mult mai veche. Că a existat un folklor la popoarele primitive, înainte chiar de a poseda o limbă articulată și ordonată. Că înaintea „cuvintelor convenționale“, cari de multe ori îmbracă o haină rece — privind simple raporturi dintre indivizi — sălbatecul a întrebuiinat alături de „cuvintele onomato-poetice“, și „cuvinte patognomice“, exprimându-și prin ele stări ale inimii — de durere sau plăcere (Ex. vai, of... etc).

Acest lucru este și psihologiceste întemeiat, dar și experimentat cu popoare sălbafice din vremea noastră. Boșimani din Africa, pentru simple convenții întrebuințează „gestul“; iar stările sufletești le exprimă prin așa zisele accente patognomice.

Datorită acestui fapt, folklorul este cel mai puternic pivot de afirmare națională. În el se găsesc topite sentimente și idei ale rasei și națiunii, din el transpiră primele cunoștințe despre origina unui popor, el formează acel bazar bogat și variat al culturii autohtone, pe umerii căreia trebuie să construim casa năzuințelor noastre culturale și naționale.

Finlanda, țărișoara din coasta de apus a republicii Sovietelor, s'a făcut cunoscută lumii numai prin adunarea cântecilor sale populare, pe baza căreia a întocmit „faimoasa epopeie Kalavela“. Sărbii pentru a-și documenta existența și năzuințele lor, le-a fost deajuns să lanseze prima rachetă a „poeziei populare“, pentruca „apusul“ să-i și scrie în repertoriul popoarelor cu vitalitate. Filozoful german Herder în cartea sa „Glasuri ale popoarelor“, in-

spiră pe frații Grimm, cari dau prima colecție de basme.

Dar fără să mai umblăm pe aiurea, desprindem din factura cu popoarele apucate de febra colecționării folklorului și pe români cu exponenții lor: Pann, Alexandri, Russo, Burada, Gioroeci s. a., cari au cules multe mărgăritare din literatura noastră populară. Se pare însă că această febră a fost mai mult acută și localizată. Acută, prin curmarea clanului ei de către războiul reformator, care face pe mănuiitorii de condecie ai literaturii culte să părăsască colinele satului și pe „monumentalul țaran român“ — pentru a importa fără greutate de pașaport subiecte exotice cu „Iacutul“ Japonczul etc.

Localizată, prin faptul că au rămas multe sate și chiar regiuni necolindate de niciun folklorist. În Basarabia și în pusta dela vestul Apusenilor, bulgăru de aur al folklorului a rămas nedesvelit din cenușă. Cu toate acestea nu putem spune că nu există. Si aci cași pe toate plaiurile românești există acel folklor turnat în tipare specifice nouă. Si basarabeanul și-a pus pe note iubirea de natură, creșdinta și aspirațiile. Si el începe basmul cu „a fost odată“. Si în pustă te aprinzi de flăcările mistuitoare ale cântecului de haiducie; și aci te topești de căldura ochilor aceleași „cosânzenc“. Si în Dobrogea cași în Bucovina tunegă pe urma plugului acelaș cântec cu „foaic verde“.

*

Contactul cu asuprașorii de cri n'a furat nimic din patrimoniul nostru popular, elementul nostru țărănesc fiind masiv și numeros a putut să înghită pe cel strein. De pildă, în pusta groșilor latifundiari — din părșile Aradului — întâlnim acciaș horă, presărată de același chinituri; în cari vibrează, pe lângă nota generală a românului, și specificul regiunii și chiar al satului. Astfel în chiușurile 1)

— Pită unsă cu unsoare
Socodoru-i plin de moare 2)
— Pită unsă cu răchie
Chișineu-i plin de răie

desprindem pe deoparte polemica între satele vecine: Socodor și Chișineu, polemică pe care o găsim în strigăturile tuturor satelor românești; iar pe de altă parte aflăm bogăția cu care se fălește un sat. În cazul nostru, varza este pentru Socodor o bogăție. Si în adevăr, nicăieri nu-s atâtea vărzării ca în Socodor.

Nici pișcăturile, pentru fetele căroră le place prea mult jocul, nu lipsesc din strigăturile lor — când zic:

Bagă scama după dant
 Ca mâța după cârnaț
 sau — Zis-o mama că m'o da
 După cel cu țitora ³⁾
 El o zâce i-oiu juca
 Haba n'are ce mânca.
 sau — Cătă-i fata de micuță
 Fură banii din olcuță
 Și se duce tupiliș ⁴⁾
 Ca să-i dea la highhighis ⁵⁾

Mai întotdeauna la adresa celor leneșe și ne-
 spălate aruncă săgeți mult mai veninoase și uneori
 de o nuanță trivială chiar, dar pline de adevăr.

— La Mariuta 'n gebu sumni ⁶⁾
 Se bat puceii cu pumnii.
 — La Maria pe buric
 Fac păduchii pic! pic! pic!
 — La Maria pe tulpan
 Stă-un păduche căpitan.

Si pentru femeile rezervate au cuvinte destul
 de usturătoare :

Nici aceea nu-i muiere
 Care n'are paic-in pat
 Si-un drăguț p'ângă bărbat.

Si nici începătoarele în ale dragesii nu sunt
 cruțate :

Căt ii fata de micuță
 Fură banii din lăcruță ⁷⁾
 Si să duce la dughean ⁸⁾
 Si-ia la drăguț duhan.

Si multe și variate sunt izbucnirile spontane
 ale poporului, izbucniri ce poartă în ele embrionul
 din cari va răsări arborele culturii autohtone, singura
 menită să dicteze destinele de mâine ale neamului.

I. LASCU

1) — Culese din com.Sec odor—Arad. 2) moare—zeamă
 de varză. 3) țitora—citera. 4) tupiliș—pe ascuns. 5) highhighis—
 lăutari. 6) gebu sumni—buzumarul fustei. 7) lăcruță—cutie. 8)
 dughean—prăvălie.

Actualități

Ziua cărții. Plasată la intersecția
 „săptămânii laptelui” cu „săptămîna co-
 pilului” — puțin mai înainte de „ziua
 apelor” — „ziua cărții” fusese sortită să
 imprime o pagină glorioasă în promova-
 rea literelor romine. Azi „ziua cărții” nu
 mai e de actualitate pentru noi, după
 cum, la timpul său, nu a fost de actua-
 litate nici pentru scriitori, nici pentru
 cettori. Nu ar fi fost nevoie de o astfel de
 zi pentruca vitrinele librăriilor din pro-
 vincie să se umple cu vechituri, iar editu-
 rile dela centru să acorde generosul și
 ispititorul rabat de... 20% la niște pre-
 țuri de acum cinci ani. Pentru noțița
 noastră de azi rămîne actual interesul
 unei ochiri fugare asupra zilei cărții
 „maghiare”.

La Unguri această zi ia dimensiuni...
 mensuale. Și azi se mai perpetuează
 încă ecoul teascurilor budapestane prin
 vitrinele librăriilor minoritare din Arad
 și, de sigur, din intreg Ardealul. Apoi,
 aceste edituri maghiare înțeleg foarte cu-
 rios — pentru noi! — „ziua cărții”.
 Câteva exemple :

1. scot, special pentru această zi, edi-
 ții din operele mai însemnate maghia-
 re. Un Dezsa, 3 volume 60 lei, un Zi-
 lahvi Laios, dela 16 pengö la 3 p.
 (= 60 lei), Volumele sunt tipărite irepro-
 șabil și legate în pânză.

2. vând pe Lambrecht („Inaintași

omului primitiv”), legat în pânză cu 85
 lei. În mod obișnuit nu se poate achizi-
 ționa cu mai puțin de 400 lei. O ediție
 germană a lui Mommsen (Römische
 Geschichte) lei... 200.

3. desfac pachete de cărți asortate pe
 specialități. Am văzut un pachet cu 6
 volume — originale și traduceri — din
 științele naturale. Valoarea 584 lei, —
 vândute cu... 60 lei!

Ei așa da! O zi, o lună și chiar un
 an al cărții!

...Și fără supărare pentru editurile
 noastre!

**Hărțile ministerului arma-
 tel.** Să nu se înspăiminte nimeni. Nu
 divulgăm nici un secret al apărării na-
 ționale. Ne doare însă că trebuie să
 dăm pe față o nouă latură ridicolă a
 incuriei educativ-naționale în care orbă-
 căim. Iată întâmplarea. — Profesorul de
 geografie al unei școli românești din lo-
 calitate, are nevoie, pentru studiul carto-
 grafiei prescris de programa analitică a
 învățământului secundar, de harta topo-
 grafică a județului Arad. Caută, întreabă
 scrie... Nici un rezultat. Această hartă
 topografică este un drept exclusiv al mi-
 nisterului armatei, care nu o livrează de-
 căt instituțiilor de stat, la cerere pre-
 văzută cu toate garanțiile oficialității. În
 comerț nu se găsește. Ce să facă pro-

fesorul? Să eludeze programa analitică,
 cu scuză lipsei materialului didactic? Să
 se adreseze ministerului armatei? Ca
 să și împace conștiința a încercat calea
 din urmă. Așteaptă o săptămînă, două,
 o lună... După o lună sosește răspunsul.
 Ministerul poate procura un număr oare-
 care de hărți prin serviciul său geogra-
 fic. Să se precizeze numărul și să se
 avanseze prețul: 25 lei bucata. Bucuros,
 profesorul se execută. După o altă lună
 de așteptare sosește pachetul. Stupoare!
 Toate hărțile sunt... unguște. Hărțile
 serviciului geografic al statului major
 austro-ungar, cu vechea împărțire admi-
 nistrativă a județelor și plășilor, cu în-
 treaga nomenclatură în limba maghiară,
 cu toate explicațiile în limba maghiară!

Și aceste hărți au fost trimise de mi-
 nisterul armatei romine unei instituțiuni
 de cultură rominească în care se face
 pregătirea națională și patriotică a tiner-
 relor generații!

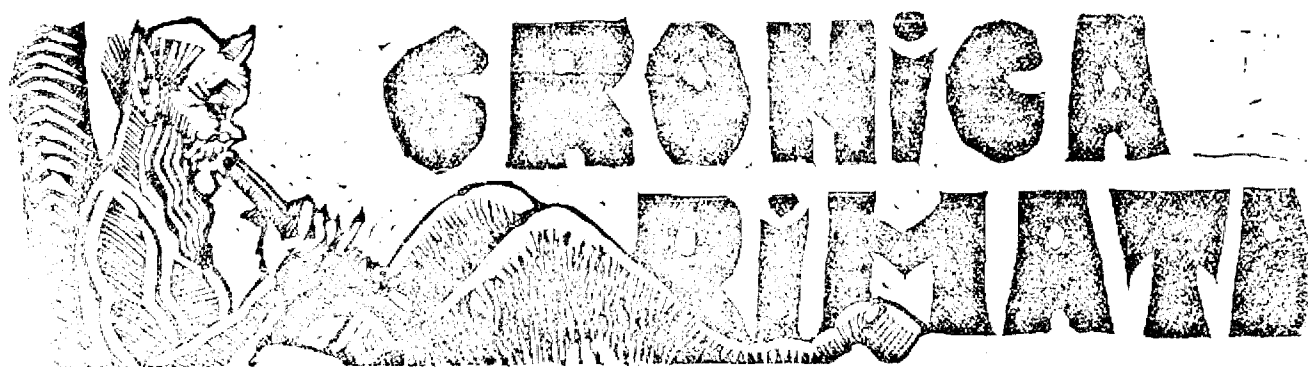
Și aceste hărți au fost utilizate de
 vîrstare rominești care nu știu boabă
 unguște!

Și pentru aceste hărți fiecare elev a
 plătit 25 lei!

Și aceasta la 15 ani dela unirea na-
 țională și teritorială!

Bravo! Minister al apărării naționale!

Ion Vornicu

E Cireșar! . . . E luna pentru care
 Ne 'mpodobim, punându-ne 'n spinare
 O nouă primăvară! . . . Este luna
 În care „școala” face pe nebuna
 Și porțile și închide, din oficiu! . . .
 De ici în colo, trenu-i un ospiciu
 Cu răsturnări în stații balneare,
 Sau gări, numite intermediare! . . .
 E luna 'n care eu - și mulți ca mine -
 Pierduți în vrajea nopților senine,
 Facem ocol întregului pământ! . . .
 E luna'n care adieri de vânt
 Tin loc de evantaiu stradelor goale,
 Să nu se-aprindă, ca să își răscoale
 Asfaltul, liniștit în aparență!
 E luna'n care orice „exclență”
 De evadări îi vine așa toana,
 Măcar, pentru o zi, pân'la Comana! . . .

.
 Ca cronicar, opus lui Păstorel,
 (Eu nu mănânc și nici nu beau ca el)
 Mi-am pus în gând să vă servesc pe lună
 O cronică rimată! . . . Că-o fi bună
 Sau mult mai rea, ca cele multe scrise,
 Nu'mi făuresc din treaba asta vise,
 (Și nici nu-i importantă chestiunea,
 Că n-apucai să văd încă minunea,
 Să fie bun și tot ce-i tipărit;
 Cu-atât mai mult, că sunt nedumerit,
 Când auzii și critici de temel
 Spunând că roman bun ar fi „Maitreyi”!)
 Ca cronicar, perfect conștiincios,
 Incerc să vă divalg aici mai jos,
 Tot ce-am aflat în nopți de insomnie,
 Dela o muză foarte fisticjie.

.
 De remușcări, Al. Vaida fiind plin,
 Se duce la o cură'n Bădăcin!

Jean Mişalacşe şi cu Iunian
 Vor şoinări, în doi, la un volan !
 La Severin şi-o face Goga crucea,
 Iar Mareşalul va stopa la Ciucea !
 Magearu, angajat de-un circ, la „Moşi”,
 Pe Leu, la loc l-o pune cu . . . gogosi !
 I. Duca, suferind de . . . vorba aia,
 Va sta la pândă tot lângă . . . Sinaia !
 Apostolul va merge din Văleni
 Să facă şcoală la Topoloveni !
 Camil Petrescu, ca un om de gust,
 Va sta tişnit în „patul lui Procust”.
 Gf. Călinescu şi cu Baltazar
 S-or întâlni pe-acelaş trotuar
 Şi zile 'ntregi vor spumega din gură,
 Spuuându-ne că fac . . . literatură !
 M. George Zamfirescu, cu „sicfiri”
 Gonind Madona lui, cu trandafiri,
 S-a fhotărit să cânte în ast an
 Romanşe de amor, pe un . . . maidam !
 N. Cocea îşi va spune'n a lui rugă
 „Dă-mi, Doamne, iarăşi un „Fecior de slugă”
 Şi-o să'l apuce aşa, un fel de gheată,
 Cu gândul la „un peţic de negreată” !
 La Radio-Bucureşti, – după dorinţe –
 Vom auzi cinci mii de conferinţe,
 Cu subiecte foarte variate :
 „Cum poţi să'noşi pă burtă şi pă spate”,
 „Amor anfic”, „Ce's petele solare”,
 „Ce fel de băi să facem la picioare”,
 „Sfântul Sisoe”, „Mersul cu căruţa”,
 „Ce-a fost odată şi ce-i azi Mărcuţa”,
 „Milente teologul şi Pamfil”
 „Cum poţi să scapi când suferi de-un... copil”
 Şi ca să-avem ceva schimbări de ton,
 O să ne dea şi plăci de patefon,
 Din cari se 'nţelege ne-o dă gata
 Tot aia „Ca fântână cu găleata !”
 Quartetele X., Y. vor străbate
 În toată atmosfera cu „sonate”,
 Iar celor învăţaţi cu ceva tonic,
 Ci s-o servi, la timp, concert simfonic !

 Tu bade Niculai, din treaba asta,
 Te-i răzbuna bătându-ţi doar nevasta,
 Că nu fi-a adus zestre, ca să pleci
 În larg de lume . . . jalea să'fi ineci !

PAN

Iară noi, noi epigonii...

Pentru orice călător, care vrea să cunoască în scurt timp, aportul cultural al unui oraș, instituțiile de cultură îi oferă vizual o părere, care de cele mai multe ori, nu diferă de cea a Englezului din anecdotă, care și-a notat, după unica femeie întrezărită între sosirea și plecarea trenului: Nemțoaicele sunt niște femei grase cu părul roș, cu ochii verzi, cu pistrui pe față și cu picioarele mari

Numeroasele școli cu edificii impunătoare, un teatru, care adăpostește și cea mai cunoscută cafenea, un alt teatru... de vară și mai ales Palatul Cultural, ce oprește pe călător în loc și impresionează peliculele Kodak-urilor peregrine, prin masivitatea construcției sale, înlăresc faima, destul de cunoscută în trecut, a unei culturi arădane.

Pentru localnici, ca și pentru călătorul, cercetător minuțios, deziluia e sigură. Ceiace s'a făcut dela Unire încoace, pe terenul cultural e desigur puțin; iar noi generația care ne-am bucurat de libertatea unei gândiri românești, pentru a fi taxați, fără nici o protestare, de epigoni

Aradul trecutului, e Aradul lui Dimitrie Țichindeal, al lui P. Pipoș, Ciontea, Popovici Desseanul, Gh. Popa, I. Russu Sirianul și Mircea Stănescu, a lui Octavian Goga, Vasile Goldiș, I. Carageale și a atâtor alte pene ilustre, cari au ținut nestinsă făclia unei culturi românești, pe aceste ținuturi și cari au dat de știre, pretutindeni în toate ținuturile românești, de faima unui Arad cultural.

Astăzi, intelectualii români atrași de mirajul unei afirmări mult mai ușoare pe terenul politic, au abandonat pe încetul militarea pe terenul cultural. Puținii intelectuali, cari se mai zbat să menție continuitatea vechilor lor înaintași, sunt împărțiți în bisericuțe, aleși în comisii lipsite

de orice activitate și inițiativă și se limitează la lucruri mărunte. Piețele noastre publice văduvite de monumentele unui trecut, care nu ne interesează, așteaptă în zadar glorificarea eroilor noștri naționali. Palatul Cultural își deschide porțile rar din săptămână în săptămână, uneori din lună în lună, unui public doritor de vorbă românească, iar prin sălile de expoziții, păianjenii își țes ne turburați, măestră lor plasă.

De sigur că strânși în cătușele unei crize economice, cum nu s'a mai văzut, preocupările culturale au fost gonite, chiar de acolo de unde s'ar putea pretinde o cât de mică bunăvoință. A vorbi însă astăzi, unui primar de necesități culturale, e tot una cu a vorbi latinește cu podul de peste Murăș.

Ba, un fost primar, cu oarecare viziuni asupra viitorului, a și desființat singura comisie culturală, care de foarte multe ori, sub imboldul unor oameni activi a suplinat cu inițiativa particulară, lipsa preocupărilor culturale ale conducerii Municipiului nostru.

Ateneul Popular, care s'a născut cu scopul cercetării trecutului românesc din ținuturile arădane, și ar vedea scopul ciuntit dacă n'ar lupta și pentru afirmarea culturii românești și pentru desvoltarea ei. A ne lamenta însă pe ruinele prezentului, fără a activa pentru redeșteptarea faimei culturale a Aradului, ar însemna să încrucisăm brațele și să lăsăm să ne cuprindă pe încetul paragina analfabetistă.

Ateneul Popular, credincios însă ideii căluzitoare, care i stă la temele, va încerca să ia inițiativa acestei mișcări. Un numerile viitoare vom arăta lacunele și vom indica soluțiile. Vom fi însă mulțumitori, tuturor aceluia cari ne vor ajuta cu sinceritate în opera noastră.

Marcel Olinescu

Pe marginea unei cărți de educație morală.¹⁾

- de M. Păun -

P. S. S. Episcopul Grigorie a publicat în anul acesta o carte despre educația tineretului nostru. Este o lucrare ce dă pe față, cu fiecare pagină, multă îngrijorare pentru viitorul nostru ca neam, atrăgând în același timp atenția asupra unor dureroase stări de spirit și de lucruri, prezente în societatea de azi. Cartea vrea să spună că se ocupă numai de îndrumarea morală-religioasă ce trebuie dată tineretului și se adresează pentru atingerea scopului, factorilor principali de educație: familiei, școlii, bisericii, armatei chiar,

respectiv: părinților, învățătorilor, preoților. Acesta le este incredințată formarea caracterului moral al tineretului, — deci sunt răspunzători de buna și sănătoasă îndrumare a lui. Și, întrucât „ridicarea morală a unui popor începe cu tineretul său“ cei ce sunt chemați a-l educa sunt răspunzători nu numai față de acest tineret, ci chiar față de neamul nostru întreg.

1) Tineretul României, de dr. Grigorie Gh. Comșa, Episcopul Aradului.

Dar cartea aceasta intenționează să spună ceva mai mult decât ceea ce grăește prin titlul său. Atât prin punctul ei de plecare, cât și prin conținut, ea lasă deschisă o întreagă discuție și ridică probleme ce se pun în legătură cu însăși nivelul moral al societății în care trebuie să se formeze și să se exercite pentru lupta vieții, tineretul nostru

P. S. S. pleacă dela constatarea, — mărturisită în prefață și amintită adesea în cuprinsul lucrării. — că omul de azi, „uprins de grija existenței zilnice, nu mai crează decât cu scopul de a-și asigura pâinea de toate zilele“, că în civilizația tehnică de azi, „sufletul omului a bătut în retragere în fața forțelor matrice ale mașinilor de tot soiul“.

Urmarea acestei situații:

„În asemenea împrejurări nu-i mirare că simțul moral slăbește, parvenitismul câștigă teren, viața plină de eforturi înalte dispare, îmbogățirea cu orice preț, egoismul, fac ravagii“...
„Echilibrul sufletesc al multora s'a clatinat, ideea de răspundere și supunere a suferit grave atingeri“.

Acesta este tabloul moral al societății. Se înțelege că urmările sunt dezastroase. Ele ating în mod firesc și tinerimea, prin care răul se propagă în viitor, amenințând însăși ființa neamului. Deaceia, — dupăcum rezulta din cartea P. S. S. se impune, prin educație, oarecum o izolare morală a tineretului, și o îndrumare care nu i s'a dat până acum, o îndrumare prin care să se restaureze valoarea morală religioasă, ridicând o la rangul de adevărat cult.

„Ne trebuie“ — spune P. S. S. — „un tineret care să nu vadă ceea ce văd tinerii de azi: desmințirea în viață a principiilor învățate în școală“. Asta înseamnă însă că „desmințirea“ există, din moment ce tinerii o văd.

Prin urmare, P. S. S. face o netă demarcație între societatea de azi, cuprinsă de cangrenă, și între tineret, care nu trebuie să mai vadă ceea ce există în societate. Și ca să se ajugă la aceasta „ne trebuie părinți de model, atenți la creșterea fiilor lor“, părinți cari să formeze „un tineret voios, cu fruntea senină, care să ne asculte sfaturile bune, să toarne încredere în sufletele decepționate“.

Ceea ce se poate realiza, după părerea P. S. S., punând pe „Hristos în mijlocul preocupărilor tineretului și ale tuturor celor chemați a se ocupa de soarta lui“. Căci „Hristos va vindeca crizele, de orice natură ar fi ele: El va vindeca urmările pauperismului, ura dintre oameni, greutatea suferințelor. El ne va da nădejdiile ancorate în perspectiva veciniciilor“.

Cartea încearcă să dovediască temeinicia acestor preocupări și schițează un plan de lucru în vederea îndrumării religioase-morale a tineretului, la diferite vârste.

Notatea ei nu stă într-o orientare nouă a

educației. Hristos a fost în centrul preocupărilor educației morale a tineretului și până acum. Do vada o face însuși P. S. S., când, printr'un stăruitor eclectism, citează pentru susținerea afirmațiilor din cuprinsul lucrării, numeroși pedagogi cari au gândit la fel în materie de educație morală. Noutatea cărții constă, sum este și firesc din partea unui arhiereu, în accentrarea aproape exclusivă a preocupărilor religioase în educație.

Cât privește rezultatul acestui quasi-exclusivism însă, noi ne îndoim că va fi cel urmărit. Pentru că el vizează numai tineretul, uitând că un principal factor de educație este însăși societatea în care tineretul trăiește și se formează. Societatea este însă așa cum rezultă din prezentarea P. S. S. și ea va comunica tineretului temperatura ei morală, peste voința oricărui alt factor.

Să ne explicăm:

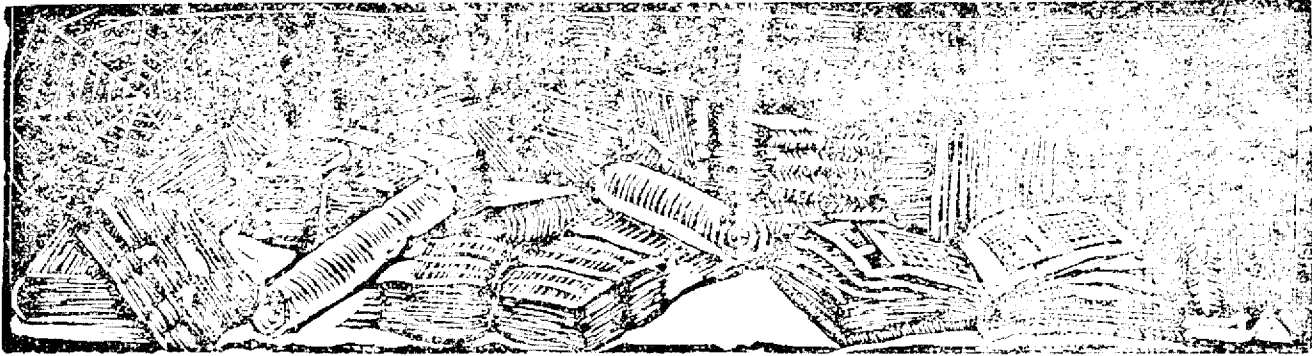
Școala noastră, primară sau secundară, a avut și are în mijlocul ei preocupările de educație religioasă morală. Fie că religia a fost predată de învățitor sau de preot, aportul ei în educația morală nu a fost totuși ignorat, nici neglijat. Oricine și-a dat seama de valoarea educativă a Cărilor sfinte. Rezultatele au fost și sunt multumitoare, cu atât mai mult, cu cât școala tinde, în toate obiectele de învățământ, spre formarea morală a elevilor. Școala a dat deci cât se poate pretinde din partea ei. Am putea spune că într-o măsură oarecare, a izbutit să formeze caractere morale. Și ar fi ajuns să ridice nivelul moral al vieții contemporane, dacă sforțările ei nu s'ar fi izbit de rezistența societății actuale, care prin forțele ei de constrângere este mai tare decât în drumările bine intenționate ale școlii. Căci aproape tot ce este pozitiv realizat în domeniul moral de către școală, este disolvat de elementul negativ al societății. Imediat ce tinerii intră în viață, asistă cu uimire la cele mai flagrante călcări ale legii morale. Văd atunci ceea ce P.S.S. ar dori să nu fie lăsați să vadă: „desmințirea principiilor învățate în școală“, și sunt prinși în durerosul val al decepțiilor.

* * *

Există în viață, dincolo de morala de paradă a zilelor de sărbătoare, o altă morală, de toate zilele, o morală practică, a tuturor tranzacțiilor și compromisurilor, care conduce totul. Este drept, școala o repudiază, dar nu-i mai puțin edevărat că în raporturile sociale, morala idealistă, deprinsă în școală este în mod tacit taxată drept pură naivitate. Când micile și marile abilități, ce n'au nicio legătură, cu niciun pretext moral, sunt sinonime cu inteligența; când spiritul de chiverniseală și parvenire este botezat cu falsă candoare spirit de sociabilitate, iar în oportunism se vede doar adaptare la mediu, — firește, contingentul tineretului capitulează. Tinerii se consideră atunci trădați de societatea care întreține școli ce i-au crescut în cultul unor valori morale fără trecere la bursa vieții practice.

(Va urma)

Cărți ~ Reviste

Problema culturalizării satelor de Ion Clopoșel

În fața nouilor probleme care îmbrățișează starea culturală a satelor noastre, bătrâna societate „Astra” se găsește într-o situație privilegiate, fiindu-i rezervate frumoase perspective de realizat. Disponând de un cadru valoros de intelectuali, „Astra” a organizat, în 1933, un ciclu de conferințe referitoare la ridicarea nivelului cultural al satelor, dintre care a fost relevată una rostită de dl. Ion Clopoșel, tipărită în volum cu titlul „Un program de culturalizare al satelor”.

Dl. Ion Clopoșel, secretarul secției social economice a „Astreii”, pornește de la ideea că, școala sătească fiind așezată la distanțe oșoșoșoare pentru copii, mai ales în regat și ținuturile muntoase, nu mai corespunde cerințelor pedagogiei moderne. Pe de altă parte, condițiunile igienice ale școlii vechi sunt dăunătoare. Un remediu ar fi înființarea căminului școlar, bine inzestrat prin contribuția obștei unde elevii ar primi întreținerea gratuită timp de câteva luni. Prin noul așezământ s'ar câștiga timpul necesar studiilor. Educația tineretului s'ar face după principii de largă colegialitate, învățătorul însuși stând în relații de prietenie cu discipolii. La nevoie, s'ar institui și căminul școlar ambulant.

Căminul școlar, conceput de dl. Ion Clopoșel după îndelungate studii sociologice și statistici didactice, ar fi prima și cea mai eficace armă împotriva analfabetismului.

Începându-se opera de educație spirituală cu copilul minor, acesta — după plinirea anilor școlari — ar deveni un element cultivat, ordonat și harnic, iar în viață — spune autorul — ar duce cu sine mai mult optimism, o mai fermă dorință de a birui toate obstacolele.

Satele, având astfel de cetățeni, vor fi chemate la o viață nouă, fiind absolut conștiente de drepturile și individualitatea lor.

La realizarea căminului școlar ar colabora ministerele de instrucție, sănătate publică și agricultură.

Misiunea căminului nu va fi limitată la instrucția copiilor, ci va deveni casa culturală a comunității, înființându-se secții sportive, bibliotecă,

audițiuni de radio, precum și organizarea unor reprezentații teatrale, culturale, etc.

Prin înființarea bibliotecilor populare, s'ar ajunge la dezvoltarea gustului pentru citit în masse, după dl. Ion Clopoșel, care rezervă, în mare parte, societății „Astra” misiunea de a grupa bătrânii și tineretul în jurul căminului școlar.

Din această permanentă legătură cu școala, populația satelor s'ar lumina mult, constituind un membru politic emancipat și ar fi capabilă să-și aleagă conducători pricepuți, deci, apusul demagogiei la fară.

Părerile dlui Ion Clopoșel sunt interesante; au fost obiectul discuțiilor și aiurea. Autorul, după ce a meditat asupra vederilor altora, și le-a formulat pe ale d-sale, socotindu-le absolut necesare la noi pentru a proceda la rezolvarea problemei școlare, reformată aproape în fiecare an.

Meritul dlui Ion Clopoșel este lansarea ideii căminului școlar la sate, organizat după ce se vor cunoaște bine necesitățile localității respective. Și tot un merit al d-sale îl constituie opinia că începutul să pornească de jos, prin obolul obștesc, statul găsiindu-se într-o situație care nu-i permite să facă sacrificii bănești.

ION POGANA

Iorgu Radu: Știința și tehnica dreptului internațional privat, vol. I., Editura Universității, Cluj, 1933.

Cartea dlui Iorgu Radu, un valoros profesor al Universității din Cluj, constituie un adevărat eveniment pentru literatură noastră jur dică, atât de săracă în studii de drept internațional privat. Dl prof. Iorgu Radu, rupând cu tradiția banalelor manuale didactice, ne pune în fața unei vaste și sintetice opere de știință, care poate sta, spre cinstea țării noastre, alături de lucrările savanților străini Lainé, Pillet, Frankenstein etc.

Pornind dela constatarea, că tot efectul util al dreptului internațional privat este în funcțiune de o bună deslegare a problemei metodice, dl prof. I. Radu trece prin retorta criticii atât doctrinele caracterizate prin studiul naturii legii sau suveranității (doctrina statutarilor, noua școală

italiană, sistemele d-lor Pillet și Zitelmann) cât și cele ce dau importanță n-turii raportului juridic concret sau dreptului subiectiv pretins (doctrina drepturilor câștigate, sistemul lui Schäffner, sistemul lui Vächter și acela al lui Savigny). Rezultatul la care ajunge d-sa, din acest punct de vedere, este următorul: dreptul internațional privat — filozofic de astăzi, trebuie să facă loc unui adevărat drept internațional privat pozitiv. Documentarea trebuie să se substituie simplei ilustrațiuni a părerilor și tot așa certitudinea științifică, simplei probabilități logice.

După concepția dlui prof. I. Radu, dreptul internațional privat este un drept public intern. Pentru că fiecare stat determină în mod liber condițiile subiective ale conflictului legislativ, în sensul că al are putere de hotărîre nestânjenită în ce privește fixarea suveranităților legislative, căroră le cunoaște posibilitatea participării la concurența legislativă. Caracterul de drept public al dreptului internațional privat, rezultă din însăși natura problemei specifice dreptului internațional privat.

În ultima secțiune a studiului d-sale, remarcabil și prin aleasa limbă literară în care este scris, dl prof. I. Radu tratează metoda de formare legislativă a dreptului internațional privat, problema lacunelor legislative și metoda soluționării acestora.

Volumul al doilea va cuprinde elaborarea științifică a dreptului internațional privat. Elaborarea sa tehnică, va fi dezvoltată într-un al treilea și ultim volum.

On. Lș.

Din poeziile lui Li Po, așa se numește placheta cu minunate traduceri din literatura chineză, datorită poetului Al. T. Stamatiad. Autorul „Mărgăritarilor negre” și a „Cetății cu porțile închise”, și-a găsit un nou izvor de inspirație în talmăcirea poeziei din țara crezantemelor, ca mai apoi să dea grai românesc gândirii subtile a aceluia care în anii 702—868 s-a chemat în China imperială, Li T'ai Po. Pentru a dovedi cetitorilor că, dela Al. T. Stamatiad se pot aștepta deertule accente de adevărată poezie, dăm loc mai jos uneia din traducerile plachetei, aleasă la întâmplare.

„Mica sârbătoare”. Am luat o sticlă cu vin și am s-o beau în mijlocul florilor. Totdeauna suntem trei, numărându-mi umbra și prietina luna stăluțitoare. Din fericire, luna nu știe să bea, iar umbrei mele niciodată nu i e sete!

Când încep să cânt, luna m'ascultă în tăcere. Când danțez, umbra mea danțează deasemeni.

După orice petrecere, oaspeții se despart. Eu nu cunosc această tristețe. Când mă'ntorc acasă, luna mă'nsoțește, iar umbra mă urmează”.

REVISTE

„**Gândirea**”. Însămânțată în capitala de dincoace de munți, — chemare cu ecouri multiple, mulțumită condeilor bine alese —, revista s'a plăcut plantată în capitala țării întregi; făgaș socotit cu mai mult soare și mai bună căldură.

Închisă la început, în cerc limitat, a prezentat ca niciuna alta, interesul eleganței gândirii și tehnice: atribute pentru cari cetitorul român n-a ajuns încă să facă deosebire, în vraful atâtor risipe de tipar. Trecând un timp prin eclipsa — specific românească — a aparițiilor tot mai întârziate, a cules de dincolo de ce ne obișnuise să credem că este, colaborări nu din cele mai prețioase.

Cu ultimul număr, venit pe Mai, paginile *Gândirii* se deschid minunat cu o comunicare a dlui Prof. I. Petrovici, făcută la Academia de științe morale și politice din Paris, în ziua de 4 Marie 1933. D. Emil Cioran, face o documentată deosebire între melancolie și tristețea propriu zisă. Proza și poezia sunt iscălite de domnii: Gib. I. Mihăescu, Victor Papilian, Ciurezu, Emil Giurgiuca, Radu Gir și Voevidea. Cronicile bogate și frumos gândite, ca aproape tot ce se poate citi în acest ultim număr.

„**Societatea de mâine**”. Cluj. Apare de peste zece ani, ca o chemare mereu împrăștiată d'idei și probleme noi. Literaturii propriu zise făcându-i loc pe-al doilea plan, revista clujană e preocupată, în special, de o neconținută frământare, în aflarea celei mai plastice expresii a vieții zilelor viitoare. Cu acest program bine definit, „Societatea de mâine” rămâne pe primul plan al publicațiilor de acest gen. În numărul ultim, pe Mai, aduce același bogat material ca și în trecut. Problema socială, este discutată academic prin cuvântul autorizat al d-nilor: dr. D. Rădulescu, I. Mateiu, Ioan Clopoțel — sufletul revistei — și Vasile Bucur. O expunere documentată pentru problema economică iscălește d. Ioan Trafiuc, iar d. Stefan Meteș, continuă cu sârguința i cunoscută, cercetarea Ardealului vechiu. Poezia nu depășește cu nimic, pe aceea întâlnită în „Hyperion”. Cronicile ocupă spații largi și frumos comentate. În „S. d. m.” se oglindește întreaga concepție ardelenescă: cuminte, sănătoasă și mult dornică de mai binele tuturor. Redacția și administrația: Cluj, Strada Gelu 26.

„**Hyperion**”. Cluj, anul II. Nr. 5. Truda personală a dlui C. Argintaru. Colaboratori numeroși, cu prea puține contribuții meritoase. În special poezia e cultivată în toate genurile, fără a ni se da prilejul întezării și talentului înăscut. D. d. Ion. Th. Ilea, încă sub vrajea versului lui Lucian Blaga, și N. Rusu, cu notații reușit versificate; aduc tot ce s'ar putea numi poezie în paginile „Hyperionului”. Proza are subiect, dar îi lipsește darul unei expuneri literare. Din cetatea culturii ardelenescă așteptăm și mai mult și mai bun. Cronicile și recenzii bogate, întemeindu-ne și mai mult convingerea de foarte buna intenție și lauda-

bila trudă a directorului. Ne-ar plăcea să vedem în „Hyperion“, mai puțin tipar și mai mințioasă alegere în produsele beletristicii. E un sfat prietenesc, dorind revistei dela Cluj, să conteze în mișcarea culturală de dincoace de munți, așa cum ar merita.

„**Brazda literară**“, revistă lunară de cultură și informațiuni literare, și-a inaugurat apariția cu începutul anului în curs. În ultimul număr, apărut pe Mai și Iunie, aduce colaborarea dlor. N. Cristinoiu, Emil Gicana, Luchian Neri, Eugen Brumaru, Stel. Sterescu, și Sobra Eugen.

Catalogul expoziției pictorilor și sculpturilor clujeni, ne-a fost trimis de prietenul Romulus Ladea, despre lucrările căruia cronicarul „Soc. de mâine“, a scris în ultimul număr: „Romul Ladea ne-a dat un „Cap de bănațean“ în lemn și un basorelief în ghips, schiță pentru portret al lui Popovici Bănațeanu. Cea din urmă lucrare este de un lirism plin de duioșie, neobișnuit la Ladea. Cea dintâi este de o profunzime sufletească și de o vigoare a liniei, care face din ea cea mai bună operă a acestui mare artist. — Umor, fără a cădea în caricatură, satiră care mușcă adânc, toate au fost puse la contribuție pentru construirea tipului de țaran bănațean, bonom și șiret. Ladea ne-a dovedit încă odată, cât de adânc vede și cu câta libertate își alege mijloacele de expresie“. Catalogul cuprinde reproduceri admirabile din dd.: Catul Bogdan, Aurel Ciupe, Emil Cornea, Tassy Demian, R. Ladea, Szervatius Jenő, Szolnay Sándor și Widmann Walter.

„**Drumul nou**“, foaie de popularizare agricolă, aduce în ultimul număr un elogiu la adresa Camerii de agricultură a județului nostru, când d. D. Moldovanu, vicepreședintele U. C. A. spune: „Din 71 Camere de agricultură, avem 7 Camere foarte bune, dintre care o dăm drept pildă pentru întreaga țară pe cea dela Hrad“. Astfel de aprecieri ne-ar plăcea cât mai dese și la cât mai multe instituții arădane.

a. n.

Gând românesc. An I. No. 1, Maiu 1933. Cluj.

Fericită și semnificativă coincidență!

În timp ce noi, cei dela „Ateneul Popular“ expediam Clujului pachetul cu exemplare din primul număr al „Hotarul“-ui nostru, din Cluj ne sosește prin poștă primul număr al revistei de „literatură și cultură“ „Gând românesc“. „Hotarul“ apare în 24 pagini; „Gând românesc“ — format puțin mai rasărit ca jumătatea formatului nostru — în 48 pagini. Rostul „Gând“-ului românesc? — Rostul „Hotarul“-ui! — Cu deosebirea că revista clujană vrea „să mobilizeze toate energiile bune ale Ardealului, să fie mereu la suprafață complexul de probleme ale acestei părți de țară“, pe când „Hotarul“, mai modest, așa cum se cuvine unei reviste ce nu apare într-un oraș capitală de provincie și centru universitar, își fărâmurește scopul la energiile și problemele indicate de titlul său. Materialul ambelor reviste prezintă același caracter; orinduirea lui — aceeași simțată. „Gând românesc“ vrea să ne infățișeze preocupările spirituale de grupului clujan al „Astrei“; „Hotarul“ vrea să oglindească frământările și munca celor grupați în „Ateneul popular arădan“. Și pentru a confirma o parte din teoria admirabil construită și savant documentată de dl. Iuliu Hațieganu în studiul „Generații vechi și generații nouă“ publicat în „Gând românesc“, nu cred superfluu să adaug tuturor coincidențelor menționate până acum, faptul că unul dintre inițiatorii și redactorii „Hotarul“-ui a fost tovarăș de hoinărelală, de visări și de universitate cu redactorul „Gând“-ului românesc“. Un cuvânt mai mult ca „Hotarul“ arădan să salute cu frățescă bucurie „Gândul românesc“ din capitala Ardealului.

a. c.

NOTE

Subiect de vară, pentru atâția dintre noi. Moșii sunt în actualitate, nu numai printr-o tragică întâmplare petrecută în pretoriul justiției din Capitală, ci și fiindcă vara este singurul anotimp, când omul de plimbări ermetice între două margini de trotuar, sau pe mal de ape, își poate apropia cu o relativ puțină osteneală, țara de minunate priveliști și cu admirabilul decor uman al codrului, care este moșul văzut la el acasă. Crescut în peisagiu, dintr-o bucată, ca piatra, sau ca buturuga, moșul surprins în cărările ce duc la Vidra, Neagra, Scărișoara sau la Abrud, nu seamănă nici cu ciubărarul ce se milogeste pe la curțile omului din șes, nici cu veștinarul ce negustorește cu apucături de orășan. Este

acolo între munți, un tip de moș, cu trupul întins semet, ca pe arcuri, cu sufletul năvălind în ochi. Își poartă mizeria, inuman de aspră, ca pe o haină ce îi iese din trup, statornic învelș de nevoi și destin nelămurat.

Nicăiri poate, moșul nu este mai demn, mai adevărat, ca pe poleca ce-l trece prin codru. Acolo nu are nici pe crâșmarul din sat, nici autoritatea care să-l fie în frâu.

Este un alt om, alt neam.

Dar, dintre cei cari sunt azi în posturi de răspundere, câți se întreabă despre ceea ce, în mod eficace, s'ar putea realiza cu materialul omesc și sufletul frământat, care doarme simbolic sub gorunul dela țebea, ca într'un singur mormânt? De

când s'a împărțit țara Moșilor în trei sau patru unități administrative, și s'a împărțit așa de mâna vitregă a usuratorului de eră, nici o inițiativă nu s'a mai grăbit să redea colțului de țară nu întâi fondurile, care se duc și ele tot la trei sau patru scaune de stăpânire, ci mai presus de orice, sufletul și unitatea de viață, așa cum o cer interesele omogene și aspirațiile comune ale acestor munteni.

Pentru noi, care nu ne mărturisim integral cu materialismul vremii, problema, ce pare de nedeslegat, a Moșilor, se cere apropiată mai mult prin inimă și cu priecere.

Un dram de omenie, cu atenția îndreptată la mizeria de acolo — nu numai când

se descarcă în mijlocul nostru câte o armă — o mergere înspre adâncul istoric al frământării, cari se întinde pe fundalul mai multor secole de la 1437 și până la 1918, și mai presus de orice, un spirit constructiv, fecund și cu înțelegere pentru datele și întrebările mari ale neamului, — iată ce va deslega și problema Moșilor, cu mai puțină chelnicie de fonduri, dar cu mai multă rodnicie.

Munții își deschid drumurile pline de taine.

Masivul din Țara Moșilor, cu nume simple și încărcate de svon secular, Dobrinul, Rotunda, Piatra, și — semn de hotar înspre trei județe, cu aripi de slavă și lumină — Muntele Ciaina, așteaptă înrouare de viață nouă, jilavă, pe citadinul cu pas domol și pieptul firav.

Dinspre Severin, și mai adânc în zarea cea clară, pisc alb de ninsoși, cu penoaze de întunerece, Retezatul își scutură salba de mistere, pentru drumețul, care, el singur, îi culege înțelesul darnic în frumuseți și emoții.

Mai jos, ținutul Carașului, urcă prin cărări netede înspre priporul, cuib de veșnicie, pelerinii cu inventar de turist și ochi de visător.

Și drumuri multe fug înspre toate zările cu paduri vinete în depărtare, și cărările hăulesc din loc în loc de viața eliberată înspre cer, în cadența bucuriilor.

Drumeții, simt cum inima lor rodește întâi un mărgean fragil de iluzii, ce luminează în noapte. Este noaptea în care sosesec chemările de acum un an. Este noaptea în care amintirile se înșirue ca umbrele frunzarului la cel dintâi popas făcut sub picioarele stâncilor. Și din îndemnul întâi se desprind pe rând viziunile...

Hotărât lucru, drumeția este legată și ea de partea de suflet, de vis a omului. Este visul ce se culege din caliciul cu țepe al florei de zonă rarefiată, pe culmi. Este lotul de suflet ce se vrea în vecini cu țăriile sub aspra veghe a urcușului și a biruinții în capăt de drum.

Ci întorsul cărării, este sub picioare, pe versantul celălalt. Drumeții, ochi de vultur și picioare de șoimi, își urcă toțuși cu încredere visul pe vârful ce însuliță zarea, chemare la taină, împărțită numai inimii lor.

Zlucă Cârșii, — am avut-o și noi.

Întâi, am avut-o printr'un contact spiritual ce ne-a pus în legătură cu sărbătoarea fițarului din Capitală. Revistele, autorii, editorii, ziarele, oamenii de cultură și oamenii de încultură, ne-au bombardat cu o seamă de declarații, articole, discursuri, afișe și indemnuri, încât dacă eram neinițiați în

misterele slovei fițarite, găseam un prilej binevenit să ne abonăm la un curs seral pentru adulți. Cum însă, din păcate, ne alimentăm cam de multșor cu acest toxic de visuri și vorbe, ne-am lăsat greu de tot.

Toată afacerea aceasta, comandată înainte și oficial, prea a semănat a șablon și negustorie. Cei drept, azi, în plii secol al XX-lea, știm că scrisul nu este decât un meșteșug, care se învață și se practică întocmai ca și ciobotăria sau orice altă îndehnicire omenească, în care izbutești prin stăruință și cu talent. Știm, că o carte este o cifră de contabilitate oarecare, iar scriitorul un om ca toți oamenii, un profesionist, cu mașină și — nu în chip absolut necesar — cu talent.

Totuși omeneirea trăește din iluzii și se hrănește din ceace visează. A spus-o cineva așa de frumos mai zilele trecute. Cât pentru noi, cartea a fost un pendanț al sufletului, o cheie pentru visuri, iar scriitorul misionar cu o cruce de purtat. Fericite vremuri erau acele, bine că nu mai sunt.

Este bine și ceace se face azi. Cartea ne este atât de dragă, încât ne bucură să o vedem răsfoită și de mâna oficială măcar odată pe an.

În al doilea rând, o zi a cărții am avut și în localitatea noastră, zeloasă ca un Nil, oarecare și plină, ca un stup, de oameni de cultură. De unde s'o fi sărbătorit și care dintre autorități au luat parte, nu prea am reușit să aflăm. A fost să fie, pe semne, o taină mare.

În afară de discursul părintelui Ciuhandu și de expoziția manuscriselor ce posedă dsa, într'adevăr rare și bineconservate, nu am mai avut de înregistrat nici o altă contribuție particulară, deși credem, că dacă se făcea apel la bibliotecile particulare, puține câte le avem, materialul de expus creștea în chip considerabil.

Librării români din localitate au expus și dânsii... marfă... Ar fi un prilej aci de a ne spune părerea despre comerțul care se face la Arad cu cartea. Și dacă o ploaie nu ar fi constrâns pe expozanți să își ridice de cu vreme marfa depe trotuar, am avea ocazia să fim escesivi.

Așa însă ne-am resemnat, pentru ziva care nu este a cărții, când nu este un rabat de atât la sută, și când cartea este o cheie de vis și de credință.

Artă plastică din Capitala Ardealului a fost amputată în ceace a avut mai rodnic și reprezentativ pentru întreaga provincie. Școala de artă frumoasă din Cluj a fost înșonită din mijlocul cetății pentru preținse motive bugetare, cari sunt mai puternice decât rațiunile superioare ale sufletului și ale minții. Restul

acestei publicații nu trece peste anumite latitudini geografice și deci, nu este cazul să intrăm în amănunte, pentru a aprecia în toată amploarea ei, isprava edililor de pe malul Someșului.

Deodată însă cu aceasta, înregistrăm cu o vie satisfacție că institutul de reală necesitate românească, a fost salvat de peire de-o prea frumoasă inițiativă a Banaului. Grație unui ajutor real așa dar, școala de bele-arte din Cluj își va continua misiunea, din toamnă, la Timișoara.

Pe noi ne bucură schimbarea de domiciliu: oricum, suntem mai aproape de un focar a cărui radiație de lumină se va resfrânge și asupra urbei noastre.

Nădăduim că intrarea în pulsația atât de vie a metropolei bănățene a nucleului de artă pe care îl formează școala cu profesorii săi, printre care numărăm pe sculptorul Romul Lădea și pictorii Calul Begdan și A. Demian, va fi semnul unei așezări în continuitate și rodnicie.

(I. V.)

14 ani, s-au implinit de la moartea poetului galațian, B. Nemțeanu. Singura volum lăsat celor veniți după el, „Stropi de soare”, editat în 1915 de „Salonul Literar” din Galați, și-a avut succesul numai în lumea celor precuitori de frumos. Ori, cum aceștea au fost atât de puțini, „Stropi de soare”, luminează numai bibliotecii alese. După 14 ani de haos, în toate domeniile ea și în literatură, găsim dureros prilej de-a aminti aci, strofa atât de delicată:

*Iubita mea, în frigul iernii,
Țrei fața alb'atât d'aprinșă,
C'ar sângera, de bună seamă,
D'un sărutat de-ar li atinsă.*

a aceluia care :

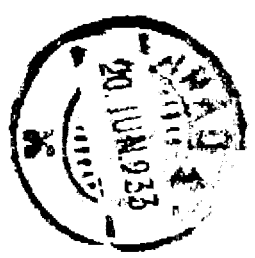
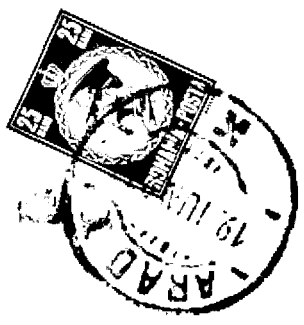
*Poet a fost! Și cântul lui și plânsul
Sub cercul instelat trezea fiori;
Un codru era sufletu-i, și n'rânsul
Cântau privighetori!*

Teza de bacalaureat, în manuscris, a aviatorului Aurel Vlaicu, dată în anul 1901, la li eul unguresec din Sibiu, tratând despre „Rákóczy és Kossuth Politikai Sorsának össze hasonlítása” (comparație între aportul politic a lui Rákóczy și Kossuth), a intrat în proprietatea „Hteneului Popular Aradan”, pentru care fapt se aduc mulțumiri dlui Juhász Iosif, funcționar cfr, care a binevoit să facă această donație. De remarcă, că la sfârșitul acestei teze, aviatorul de mai târziu a desenat admirabil, un dirigeabil, foarte apropiat ca model celor cunoscute azi.

a. n.

Liceului de băieți
"MOISE NICOLAE"

L.O.C.

Lei 8.-

Tiparul Tipografiei „ȘTIREA”